

Directa

periodisme cooperatiu per la transformació social

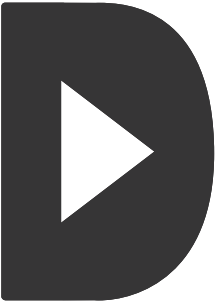
Núm. 503 del 24/6 al 7/7 de 2020 2,5 €

Natura de souvenir

El projecte Maestrazgo-Els Ports, que preveu la reintroducció d'espècies salvatges i es finança amb capital internacional, obre un pols entre el turisme de natura i les formes de vida rurals

pàg. 4-11

Directa

periodisme cooperatiu
per la transformació social

EDITA

La Directa SCCL

Riera d'Escuder, 38, Nau 1, Planta 1
08028 Barcelona

Tel: 935 270 982

Mòbil: 661 493 117

directa@directa.cat

www.directa.cat

DIPÒSIT LEGAL: B 16982-2016

Aquesta publicació intenta escriure amb un llenguatge no racista, no sexista i no androcèntric. La DIRECTA no comparteix necessàriament les idees expressades als articles d'opinió.

QUI SOM?

A fons

Jesús Rodríguez

Miralls

Gemma Garcia | miralls@directa.cat

Cruïlla

Laia Mas i Guille Larios | cruïlla@directa.cat

Impressions

Laia Alsina, Ekaitz Garate i Albert Alexandre | impressions@directa.cat

Roda el món

Oriol Andrés i Joan Mas | internacional@directa.cat

Expressions

Clara Macau i Elena G. Ruiz | expressions@directa.cat

La indirecta

Àlex Romaguera i Mariana Cantero

L'espina

Carlos Villafranca | espina@directa.cat

Fotografia

Víctor Serri | fotografia@directa.cat

Il·lustració

Roser Pineda i Esther Aguilà | il.lustracio@directa.cat

Correcció

Èlia Olivan | correccio@directa.cat

Edició

Jesús Rodríguez | edicio@directa.cat

Disseny gràfic i compaginació

Pau Fabregat | disseny@directa.cat

Projecte gràfic

Lola Fernández, Gerard Casadevall, Diego Muñoz i Pau Fabregat

Coordinació web

Eloi Latorre, David Bou, Gemma Garcia i Maties Lorente

Coordinació País Valencià

Ester Fayos | paisvalencia@directa.cat

Audiovisuals

Sònia Calvó i Marta Pérez | audiovisuels@directa.cat

Administració i subscripcions

Ester Mora | administracio@directa.cat

Difusió

Estel·la Marcos | directa@directa.cat

Publicitat i distribució

Paula Rodríguez | publicitat@directa.cat

Gestió web

Talaïos Koop.

NUCLIS TERRITORIALS I MITJANS COL·LABORADORS:

Osona ('El Setembre'), Lluçanès ('La Rella'), Maresme, el Camp, Terres de Ponent, Castelló, València, les Illes i Catalunya Nord.

El Salto, La Marea, Pikara, Argia, Ahötsa, Soberanía Alimentaria i Aralnfó

CONTACTES:

General directa@directa.cat

Redacció Barcelona redaccio@directa.cat

Redacció València paisvalencia@directa.cat

Subscripcions subscripcions@directa.cat

Distribució distribucio@directa.cat

PORTADA: VÍCTOR SERRI I PAU FABREGAT

FE D'ERRADES: La imatge d'obertura de l'A Fons 502 amb títol "Les càmeres de reconeixement facial arriben a Barcelona" dona a entendre que la tecnologia de control llicitada pel consistori farà reconeixement facial massiu, quan, per ara, serà selectiu.

La DIRECTA enguany ha rebut dues subvencions de la Generalitat de Catalunya, que representen un 5% del seu pressupost. Per això hem de posar el seu logotip.

SUMARI

A FONS

4-11

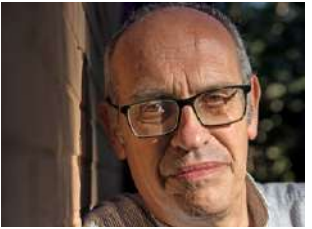

Natura de postal

El projecte Maestrazgo-Els Ports preveu introduir espècies salvatges per reactivar el turisme a la zona. Una fundació dels Estats Units involucrada en conflictes territorials a l'Amèrica del Sud s'amaga rere el projecte. Una investigació d'Ester Fayos i Lluís Pascual, amb fotografies de Lucas Guerra. Infografies de Pau Fabregat i plànol d'Andreu Blanch.

MIRALLS

12-15

Entrevista a Ramon Pascual

Aprofitant que aquest mes de juny Coop57 compleix un quart de segle de vida, conversem amb l'economista que va ser coordinador de la cooperativa entre els anys 2002 i 2018. Preguntes de Carles Masià i fotografies de Freddy Davies.

IMPRESSIONS

16-18

El retorn a les escoles

Un cara a cara entre Ramon Font (USTEC-STEs) i Sheila González i Jordi Muñoz (Tornem a les Escoles). Il·lustració de Julio Fuentes.

La pandèmia a Palestina

Un article de Prou Complicitat amb Israel. Dibuix d'Alfredo Borés.

CRUÏLLA

19-21

Els mil usos de la palla d'arròs

La gestió de la palla dels camps d'arròs a l'Albufera de València és encara un tema per a resoldre. Les restriccions a la crema sense buscar alternatives provoquen greus problemes de contaminació ambiental. Un reportatge de Lluís Pascual.

RODA EL MÓN

22-26

La lluita LGTBQ a Geòrgia

Un reportatge de Gemma Segué-Majós.

Precarietat i COVID-19 a Portugal

Lucas Pacheco Campos i Tuïla Lins analitzen l'empitjorament de les condicions laborals al país ibèric.

Alternativa al model policial a Rojava

Una anàlisi de Ferran Domènech, del Centre d'Informació de Rojava.

EXPRESSIONS

27-31

Llibres que esquiven la trinxadora

Ajustar les tirades, reduir les devolucions i apostar per la impressió a demanda millora la gestió d'estocs editorials i minimitza la destrucció de llibres. Un reportatge de Luis Jiménez amb fotos de Dànae Quiroz.

Relat d'un pintallavis a l'ombra

El relat de Maria Ferotge, amb il·lustració de Bernat Velo.

INDIRECTA

32

Entrevista a Freddy Mutanguha

Àlex Romaguera conversa amb un supervivent al genocidi de Ruanda. Tenia divuit anys quan van començar les massacres. Era l'abril de 1994, i de la seva família, només ell i la seva germana Rosette van sobreviure. Foto de Kigali Genocide Memorial.

Més que mil paraules

VICTOR SERRI @_ittos.: La lluita antiracista torna als carrers només un parell de setmanes després de les concentracions de #BlackLivesMatter. Aquest cop és per reivindicar més drets per a les migrants que viuen a casa nostra. Col·lectius com Papers x Tothom o Sindillar es van concentrar el 20 de juny a la plaça de Catalunya de Barcelona en el marc de la mobilització estatal "Regularització Ja", demanant una solució per a totes les persones que no poden accedir a una plena ciutadania.

Comunitat Directacoop

Assemblea general... i de nou presencial

Redacció Directa | @La_Directa

Després de quasi tres mesos de confinament, la nova normalitat sembla que arriba per quedar-se, almenys fins a l'octubre. A la DIRECTA ja fa dies que treballem per reprendre el ritme habitual, però una de les tasques que teníem pendents era anunciar la data de la nova assemblea general de la cooperativa: el dimarts 14 de juliol a la tarda.

Serà una cita diferent de les dels últims anys. En primer lloc, perquè la crisi sociosanitària ens ha obligat a fer-la al juliol i no al juny, com la fem habitualment, i l'haurem de fer amb mesures de seguretat per evitar contagis. En segon lloc, perquè serà la primera assemblea de la cooperativa que tindrà lloc a La Comunal (carrer

de la Riera d'Escuder 38, Barcelona), la nova casa de la DIRECTA i de set projectes més de l'economia social i solidària al barri de Sants.

En aquesta trobada votarem els comptes del 2019 i presentarem la memòria tancada de l'exercici anterior. Un cop més, volem fer de l'assemblea un espai de trobada i participació per a totes les persones que fan possible la DIRECTA, la nostra co-

munitat. És per això que serà també una trobada per recollir les vostres opinions i plantejaments i, en acabar, farem un sopar al pati de La Comunal, on hi sou convidades les treballadores, les col·laboradores i les sòcies de la cooperativa.

L'assemblea general es farà pocs dies abans de les dues jornades de presentació pública de La Comunal, el dissabte i diumenge 18 i 19 de ju-

liol, respectivament. Un cap de setmana de portes obertes i activitats que us permetran conèixer millor la nova casa comuna de la DIRECTA, La Ciutat Invisible, Lacol, Jamgo, Quesoni, Irídia, l'Aula d'Idiomes i la Deskomunal. Perquè no hi ha millor manera de rematar un curs confinat que mostrant-vos la nostra nova llar. Perquè, com ja sabeu, casa nostra és casa vostra.

L'espina

TERRITORI VIU CONTRA POSTALS DE NATURA

El projecte Maestrazgo-Els Ports, promogut per una fundació dels Estats Units lligada a polèmics projectes conservacionistes a l'Amèrica del Sud, pretén reintroduir espècies salvatges per activar el turisme

Ester Fayos | @EsterFayos
Lluís Pascual | @La_Directa

Un mar d'oliveres recorre les carreteres que uneixen els pobles de les comarques dels Ports, l'Alt Maestrat, el Baix Ebre, el Montsià, la Terra Alta i el Matarranya. Aquest paisatge, símbol del patrimoni històric i natural dels Països Catalans, esdevé la porta d'entrada cap a la zona muntanyosa del massís dels Ports. A diferència de la costa, on malauradament els espais naturals han quedat arraconats per l'expansió d'hotels i urbanitzacions, ací, els boscos i els camps encara predominen en l'espai. Es tracta d'un territori on les seues habitants comparteixen les formes de vida rurals, arrelades a la terra i al bestiar -principals fonts de subsistència de la zona. Des de fa uns mesos, però, també comparteixen el temor pel futur dels seus paisatges i estils de vida, que es veuen amenaçats pel macroprojecte turístic i de "producció de natura" Maestrazgo-Els Ports.

Sobre el paper, el projecte planteja encetar un procés de "restauració de la natura" a través del *rewilding* -reintroducció d'espècies salvatges o re-naturalització-, amb els objectius de "promoure el transvasament de capital de les ciutats al camp, gràcies a l'establiment d'espectacles naturals o grans destins de natura", així com generar "oportunitats econòmiques en les comunitats rurals". Una vegada més, s'aposta pel turisme com a solució a la pèrdua de població rural. En paraules del seu impulsor, el biòleg valencià Ignacio Jiménez, "la connexió més directa entre natura, cultura i treball és a través del sector serveis, que pot generar les primeres oportunitats laborals". El projecte abraça 550.000 hectàrees -un 58% de les quals estan protegides per la Xarxa Natura 2000-, on s'inclouen

els parcs naturals de la Tinença de Benifassà i dels Ports -per als quals el projecte preveu ampliacions-, la reserva de la biosfera de les Terres de l'Ebre i reclams culturals de la zona, com castells templers o pintures rupestres.

Tot comença a les acaballes de febrer, amb la publicació del vídeo "Maestrazgo-Els Ports y la España vacía", en el qual un actor de Vilafranca (Alt Maestrat), Nandet, lloa les meravelles del territori entre imatges meravelloses dels paisatges. Setmanes abans, però, entre el veïnat de la Tinença circulaven rumors sobre la intenció d'introduir bisons en la zona. "Vam estar una estona xerrant i em va dir que necessitaven una finca per a posar-hi bisons", recorda l'alcalde de la Pobla de Benifassà, David Gil, qui el passat desembre es va reunir amb Ignacio Jiménez i el seu germà i cap del Servei de Vida Silvestre de la Direcció General de Medi Natural de la Generalitat Valenciana, Juan Jiménez. Gil els va respondre amb cert escepticisme, ja que aquesta espècie mai hi ha tingut presència. Tanmateix, els seus interlocutors insistien que, en ser un animal "espectacular", atrauria turisme, i es mostraven en contra de la proposta de l'alcalde, que defensava crear un tancat sanitari de cabres -un animal autòcton afectat per una epidèmia de sarna. El promotor també va visitar l'hostatgeria La Pastora, a Vallibona (els Ports), on els van oferir la possibilitat d'organitzar rutes en cotxe fins al Parc Natural de la Tinença. "Establirien punts d'observació d'animals. Era rotllo safari", recorda Josep Beltran, un dels cooperativistes.

Amb la pandèmia com a teló de fons, les setmanes següents van estar marcades per una forta campanya de promoció mitjançant la publicació de vídeos i notícies en la premsa local. Aquestes

Cavalls,
embassament
i monestir a
la Tinença de
Benifassà
/ LUCAS GUERRA

Composició:
VICTOR SERRI
@_ittos_

El projecte abraça
550.000 hectàrees,
un 58% de les
quals estan
protegides per la
Xarxa Natura 2000

“Em van dir que
necessitaven una
finca per a posar-
hi bisons”, recorda
l'alcalde de la Poble
de Benifassà

noves eren seguides amb neguit per part de la gent de les comarques afectades. La idea de realçar el territori generava il·lusió, però, alhora, la falta d'informació sobre els promotors i la imprecisió de la proposta causava preocupació. L'aparició d'ossos i llops en alguns vídeos va posar en alerta les ramaderes de la zona, i és llavors quan apareixen les primeres veus crítiques, com les de la Plataforma No al Yellowstone o les del col·lectiu Maestrat Viu.

Els promotors, en pocs dies, van eixir del pas matisant el discurs i rectificant allò publicat a la premsa, on s'havia comparat el projecte amb el parc Yellowstone dels Estats Units. “La comparació no ha sigut apropiada. Jo he emprat el terme, però perquè aquesta regió té valors perquè es reconega com el Yellowstone”, ha manifestat Ignacio Jiménez a la DIRECTA. En la seua defensa s'afegiren personalitats destacades, com el coordinador de Medi Ambient de Compromís, Carles Arnal. En un article d'opinió publicat a *eldiari-ocv.es*, va manifestar que “els qui més arguments aportaven en contra remarcaven que a penes sabien res de la iniciativa”.

Els alcaldes dels pobles de la Tinença de Benifassà, junt amb la presidenta de la junta rectora del parc natural, Joana Cerdà, han sol·licitat una reunió amb la consellera d'Agricultura i Desenvolupament Rural, Mireia Mollà, per a conèixer la seua postura, però encara no han rebut cap resposta. Per la seua part, des de la conselleria manifesten que no disposen de “cap presentació o document sobre el projecte”, i, per tant, prefereixen abstindre's d'opinar. Aquestes declaracions contradiuen les afirmacions dels impulsors. En una entrevista que el mateix Carles Arnal fa a Ignacio Jiménez i que es va publicar

a les xarxes socials del projecte Maestrazgo-Els Ports, l'impulsor assegura que estan “conversant de manera regular amb les autoritats autonòmiques i locals”. Pel que fa a les administracions catalana i aragonesa, ens hi hem posat en contacte però, en el moment de publicar el reportatge, no hem rebut resposta.

Promoció sense documents tècnics

Malgrat que el govern valencià nega tenir coneixement del projecte, hem pogut confirmar -amb testimonis i documents- que representants de les tres administracions implicades es reuniren el 28 de novembre a Forcall (els Ports) amb Ignacio Jiménez i dos membres de Global Nature, la fundació privada sense ànim de lucre encarregada de la gestió de la iniciativa. Per part del govern d'Aragó, hi assistiren els directors generals de Medi Rural i d'Ordenació del Territori, Diego Bayona i José Manuel Salvador, respectivament. La Generalitat de Catalunya estava representada pel director general de Polítiques Ambientals, Ferran Miralles, i el director del parc dels Ports, Jordi Palau. Pel que fa a la valenciana, hi acudiren el director general de Medi Natural, Fran Quesada, qui ha dimisit recentment; el subdirector general, Josep Nebot; el director del parc de la Tinença, Miquel Ibáñez, i el cap del Servei de Vida Silvestre, Juan Jiménez. Dies després, es creen les xarxes socials del projecte i, al cap de poques setmanes, el Departament de Territori i Sostenibilitat de Catalunya organitza una ponència a càrrec d'Ignacio Jiménez en la qual es presenta el projecte i es proposa introduir bisons com a reclam turístic.

La promoció incessant del projecte -que es va iniciar fa un any i mig- es duu a terme, però, sense cap document tècnic que concrete les actuacions que s'executaran ni les repercussions que tin- »

» drà, tot i que, segons estipula la Llei 42/2007, de patrimoni natural i de biodiversitat, qualsevol actuació que pugui afectar àrees protegides s'ha de sotmetre a una avaluació. La presidenta de la junta rectora del Parc Natural de la Tinença de Benifassà, Joana Cerdà, critica aquesta manca d'informació tècnica i considera que la junta hauria d'haver sigut consultada abans de llançar la iniciativa, ja que la llei es refereix a "qualsevol activitat", "sense tenir necessàriament una relació directa amb la gestió dels espais", explica Cerdà. Ignacio Jiménez, per contra, insisteix en el fet que encara es troben en una fase de "promoció i articulació" i que, per tant, no cal presentar el projecte per a la seua aprovació.

Cares visibles i cares ocultes

El principal promotor és el biòleg valencià Ignacio Jiménez, qui ha coordinat diversos programes de reintroducció d'espècies en l'Amèrica Llatina. Destaca la seua participació en el Proyecto Iberá, de la fundació Conservation Land Trust (CLT), un macroprojecte de renaturalització dut a terme als Esteros del Iberá de l'Argentina. Allà, les comunitats indígenes guaraníes van ser expulsades de les seues terres per a crear un parc nacional sense celebrar cap consulta, tal com estableix la Constitució argentina.

En el seu desig per expandir els processos de restauració de grans ecosistemes, l'any 2018, Jiménez torna a l'Estat espanyol amb un objectiu molt concret: aplicar el model conservacionista a la zona muntanyosa del massís dels Ports, la qual identifica com l'espai amb "més potencial" per a la "producció de natura", un terme encunyat per ell mateix. Les raons es poden resumir en dues: "Té

uns valors culturals i naturals excepcionals i, a més a més, un problema de despoblament", explica Jiménez. Aquesta última condició juga un paper fonamental, ja que la seua estratègia es basa a evitar l'enfrontament directe amb la població local optant per les zones més despoblades i amb menys capacitat de resistència.

Tot i que Ignacio Jiménez és la cara visible del projecte, l'entitat encarregada de la seua gestió és Global Nature, que ha sol·licitat els informes

de viabilitat econòmica a una empresa de la família Jiménez, Pangea Consultores SL, dirigida pels germans Javier i José Jiménez. La fundació Global Nature es va veure esquitxada pel cas de corrupció mediambiental i urbanística de La Zerrichera, al municipi d'Águilas (Múrcia). El projecte consistia en la construcció de 4.700 habitatges, hotels i un camp de golf en la serra d'Almenara, part de la qual està integrada en la Xarxa Natura 2000. Malgrat això, Global Nature va emetre un informe favorable a la reclassificació del sòl. En el marc de la investigació, el director general de la fundació, Eduardo de Miguel, va haver de declarar davant el Tribunal Superior de Justícia de Múrcia, que finalment va desestimar l'informe de la fundació i, posteriorment, l'any 2017, va condemnar tres excàrrecs de la Conselleria de Medi Ambient per prevaricació i falsedat documental. En 2019, el Tribunal Suprem els va absoldre del delictes de prevaricació.

Segons Ignacio Jiménez, els fons econòmics del projecte provenen de Fidelity Charitable, la fundació d'assessorament per a donants del fons d'inversió estatunidenc Fidelity Investments. Aquest tipus d'entitats actuen com a intermediàries entre les donants i les fundacions caritatives, de manera similar a com ho fan els fons d'inversió

Camps d'amet-
lers a la Tinença
de Benifassà
/ LUCAS
GUERRA

Ignacio Jiménez

Biòleg de formació, ha realitzat projectes de conservació a l'Argentina, Costa Rica, Nicaragua, El Salvador i Madagascar. Allí ha pogut desenvolupar la seua visió conservacionista gràcies a la filantropia de titulars de grans fortunes, com Douglas Tompkins, propietari de la marca The North Face i fundador de Conservation Land Trust (CLT), entitat involucrada en diversos conflictes de terres amb comunitats indígenes de l'Argentina i Xile.

Juan Jiménez

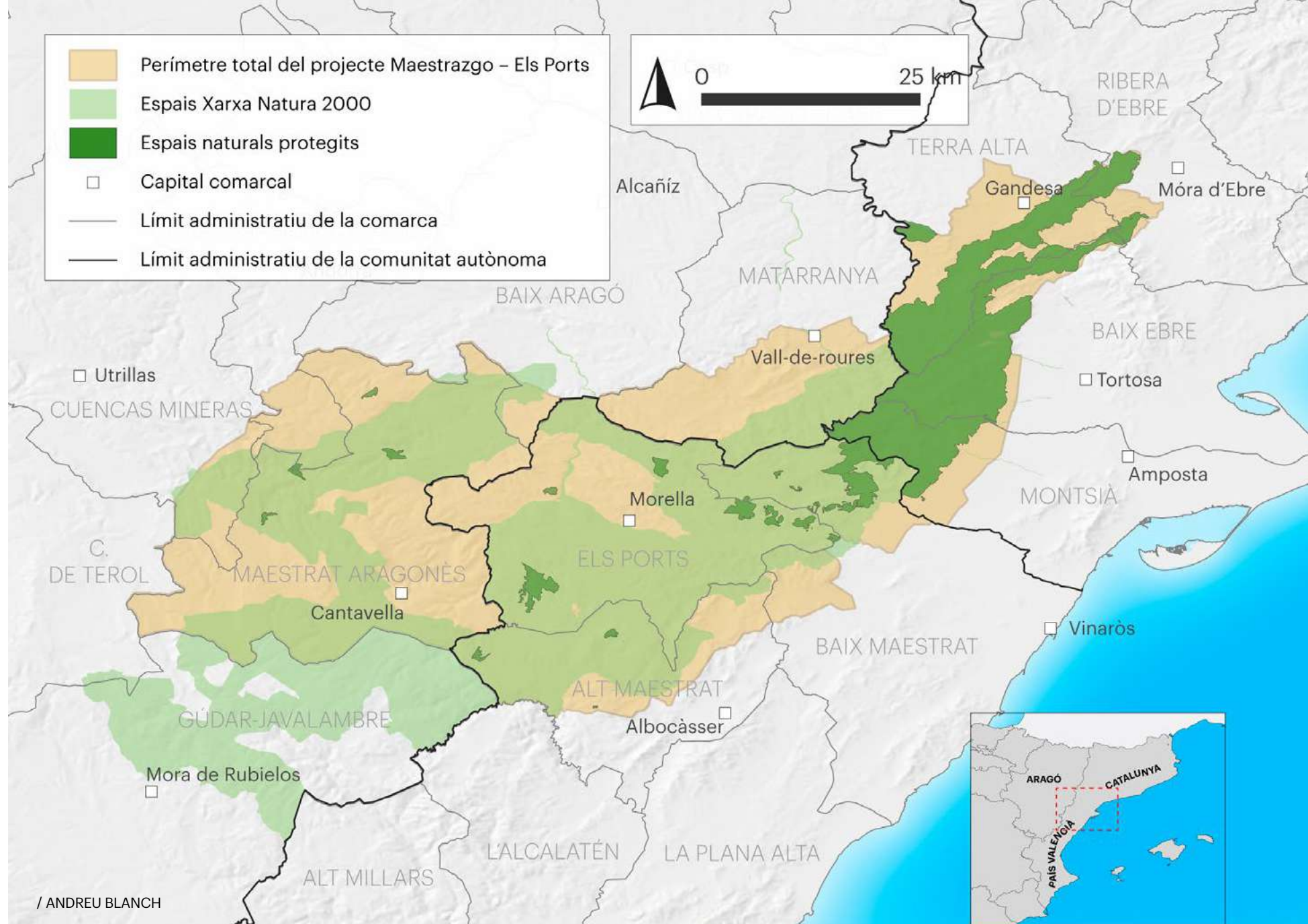

Doctor en Biologia, ha desenvolupat la seua professió dins l'administració pública. L'any 1995 era nomenat per la Conselleria d'Agricultura de la Generalitat Valenciana director de la Reserva Natural de les Illes Columbretes. Set anys més tard, era designat cap del Servei de Vida Silvestre, càrrec que ha mantingut fins a l'actualitat i que li ha permés participar de les reunions on s'ha presentat el projecte Maestrazgo-Els Ports.

Pangea Consultores SL

És l'empresa encarregada de realitzar els informes de viabilitat econòmica del projecte. Està gestionada per Javier Jiménez Pérez, qui n'és administrador, i José Jiménez Pérez, qui hi figura com a apoderat; germans, alhora, de Juan i Ignacio. L'empresa va col·laborar amb la Generalitat Valenciana en l'elaboració del Pla d'acció territorial forestal (Patfor), el qual va ser criticat pel moviment ecologista per obrir la porta a l'explotació privada de boscos.

entre la seua clientela i els actius amb què especulen. No es tracta, doncs, d'una fundació que finance projectes, sinó d'una plataforma que finance fundacions per maximitzar els beneficis fiscals. Fidelity Charitable, a més a més, ha sigut criticada per nombrosos col·lectius antiracistes i LGTBI després que el mitjà d'investigació *Sludge* publicara que a través d'aquesta i les fundacions a qui presta serveis es destinaren més de 10 milions de dòlars a 34 organitzacions que promouen l'odi.

Darrere de Fidelity Charitable, però, s'amagaria la fundació nord-americana que finance el projecte en última instància: Wyss Foundation, de l'empresari Hansjörg Wyss. Està involucrada en diversos projectes mediambientals en l'Amèrica Llatina, on treballa conjuntament amb Conservation Land Trust. Un detall evident dels seus vincles és la interrelació que hi ha entre els perfils de xarxes socials del projecte i la funda-

ció de Wyss, que dona difusió a les informacions i vídeos promocionals de Maestrazgo-Els Ports.

Un exèrcit d'escèptics aborígens

A mesura que Ignacio Jiménez ha difós el seu objectiu d'utilitzar natura i cultura "per a generar oportunitats econòmiques", han augmentat les veus del territori que no combreguen amb el relat idíl·lic que acompanya el projecte. Carlos Molina, veí de Cantavieja i un dels impulsors de la Plataforma No al Yellowstone Europeu, manifesta la seua desconfiança respecte a la manca de concreció de la proposta: "Si ets un arquitecte i comences una casa, saps com acabaràs la teulada. Ell ja sap quin és el seu objectiu final, però no ho dirà".

Al nord del País Valencià les crítiques tampoc s'han fet esperar. Pau Fabregat Beltrán, president de Maestrat Viu, es mostra molest amb aquest tipus d'iniciatives alienes a les dinàmiques que es donen

al territori: "Estem farts que vinguen projectes de fora sense tindre en compte la gent del territori i, a sobre, que vulguen vindre a salvar-nos". L'organització cultural tampoc veu reflectida la identitat de les zones afectades dins les coordenades de Maestrat-Els Ports. "Eixe mapa disgrega, separa i és una il·lusió", opina Fabregat.

La desconfiança també s'ha endinsat en el paratge recòndit de la Tinença de Benifassà. "Si no t'informen del que hi ha, es genera suspicàcia", reflexiona Joan Ramon Mestre, president de l'Associació per la Recuperació de la Tinença. El que més preocupa els membres d'aquesta organització centrada en la preservació del patrimoni són els interessos que puguin acompanyar un projecte d'aquestes dimensions, sobretot respecte a la turistificació i l'urbanisme. "Volen aprofitar-ho com a reclam turístic, però el que han de procurar és salvaguardar-lo", assevera Mestre. ●

Fundación Global Nature

Fundació per a la protecció de la natura dirigida per Eduardo de Miguel Beascoechea, responsable d'un informe mediambiental qüestionat judicialment en el cas de corrupció de La Zerrichera, al municipi d'Águilas (Múrcia). Des de l'any 2018, gaudeix d'un conveni amb la Generalitat Valenciana que, a la pràctica, li permet realitzar actuacions de gestió ambiental en tot el territori protegit del País Valencià.

Wyss Foundation

Fundada per Hansjörg Wyss i dedicada a la protecció de grans àrees naturals. Aquest empresari, qui ocupa el lloc 293 en la llista Forbes, va presidir Synthes USA, una farmacèutica que va vendre per més de 16.000 milions d'euros a Johnson & Johnson. Destaca la seua participació en l'intent de creació del Parc Nacional Aconquija, un projecte aturat temporalment per l'oposició de la Unió de Pobles de la Nació Diaguita de Tucumán (Argentina).

CONSERVACIONISME NEOLIBERAL A L'ARGENTINA

El Proyecto Iberá, on va participar el biòleg que impulsa el projecte Maestrazgo-Els Ports, ha desencadenat enfrontaments amb les comunitats autòctones, que han perdut el dret al trànsit i l'accés a recursos naturals

Lluís Pascual | @La_Directa

En la zona nord-est de l'Argentina, al sud del traçat del riu Paraná, es troba una de les zones humides més grans del món: els Esteros del Iberá. Situat al bell mig de la província de Corrientes, amb més de 12.000 quilòmetres quadrats d'extensió, constitueix la segona reserva d'aigua dolça més gran d'Amèrica, on es desenvolupa un ecosistema divers de gran valor ambiental. Aquest ha sigut l'escenari on l'empresari Douglas Tompkins, propietari de les multinacionals Esprit i The North Face, va llançar l'ambiciós Proyecto Iberá a través de la fundació Conservation Land Trust (CLT), actualment reconvertida en Rewilding Argentina. L'objectiu és la creació d'una gran reserva natural pionera en projectes de renaturalització. Durant l'execució va tindre un paper destacat el biòleg valencià Ignacio Jiménez, impulsor del projecte Maestrazgo-Els Ports. Tot i la mort del magnat en 2015, aquest projecte continua en execució, amb la seua dona Kristine al capdavant i la col·laboració del govern argentí. La reserva fou declarada parc nacional l'any 2018, complint un acord que incloïa la donació de les terres a l'Estat.

Paral·lelament a la història de Tompkins discorre la de les pobladores de l'Iberá, majoritàriament comunitats indígenes guaranís, les quals en molts casos s'han vist forçades a marxar o a transformar els seus usos del territori. "No hi havia acord ni pla estratègic amb l'Estat, sinó que tot era part del seu propi projecte", així recorda Cristian Piriz, membre de l'organització Guardianes del Iberá, la falta de garanties sobre la proposta inicial de Tompkins. Emilio Spataro, membre fundador de l'organització, va més enllà i denuncia que l'objectiu era prendre el control polític del territori: "Les terres que ells compren no són un bloc continu, estan en llocs estratègics. Una vegada consolidats, comencen a generar modificacions de les polítiques locals".

La història de Jahaveré

Les comunitats assentades veuen perillar el seu lliure desplaçament pel territori per anar a recollir llenya i *paja colorada*, recol·lectar mel, caçar o pescar. Alhora s'han vist immerses en diverses lluites, no tan sols contra CLT, sinó també contra

l'explotació dels seus recursos hídrics per part de projectes agroindustrials, de ramaderia intensiva o de plantació industrial d'arbres.

Una de les principals protagonistes és Jahaveré, la primera comunitat guaraní d'aquesta província reconeguda a escala nacional l'any 2013. "Tot i que el 90% de la població parle guaraní no existien comunitats guaranís reconegudes. Nosaltres fórem el primer esglaó", explica Miriam kuña pya guasu Sotelo, militant de la Federació Camperola Guaraní de Corrientes i representant provincial al Consell de Participació Indígena. La comunitat reclama que se'ls reconeguen els territoris que es troben darrere els filats de la finca El Tránsito, adquirida per CLT. Allí es troben cases de pobladores, zones de pastura, *tacuarales* (canyissars) i inclús el cementiri de la comunitat -inaccessible actualment. També demanen el desfilat del pas Mbigua, camí ancestral d'accés al paratge reconvertit en un carreró rodejat de filferros.

Les pràctiques de la fundació de Tompkins difereixen en cada zona d'Iberá. En el cas de Jahaveré, CLT va tindre una relació inicial de col·laboració amb la comunitat. Fins i tot es va implicar a favor de la comunitat en el conflicte amb l'empresa ramadera Haciendas San Eugenio per la construcció d'un gran terraplé i posteriorment l'apropiació de terres de la comunitat. CLT els proporcionava recursos i l'atenció d'un advocat. Inclús Miriam va estar treballant per a la fundació com a locutora de ràdio en un projecte d'educació ambiental: "Per a mi, tot era bo, el que ells feien. Vaig treballar entre quatre i cinc anys amb ells, fins a l'any 2010". La bona relació, però, es va estroncar. L'any 2010 el projecte d'educació ambiental en el qual treballava Miriam havia sigut desballestat. Només quedava ella al seu departament quan es va produir un fet determinant per a la seua dimissió. "Eixe any, la fundació crema la casa del poblador Roberto Veron, a l'illa Lumero, que toca amb Jahaveré al sud", explica amb dolor Miriam. A la comunitat se sentien històries semblants en altres indrets d'Iberá poc comunicats, però no se les podien creure. "Hi havia llocs on no hi havia comunitat, hi havia una persona en una illa i una altra persona en altra zona, però no diverses famílies. Aleshores van anar agafant els més dèbils", lamenta.

El poble guaraní exigeix l'accés a un cementiri i el desfilat d'un camí ancestral que ara està envoltat de filferros

Les pressions a pobladores aïllades van ser la tònica general durant l'etapa de compra de terres

Uns mesos més tard de la renúncia de Miriam, Sofia Heinonen, coordinadora de CLT, va donar l'ordre de tancar els ramats de la comunitat que es trobaven a les seues terres. "Ahí ens adonem que ells sempre ens vengueren un vers on deien que el camp seria nostre. Ens usaren", denuncia la pobladora. Tompkins en persona els havia promès que sempre en podrien fer ús. A partir d'aquí ence ten un procés de lluita per a recuperar les terres. Durant aquest temps, aconsegueixen el reconeixement estatal i estableixen aliances amb organitzacions ambientals. Aquest empoderament els porta una altra sorpresa en consultar l'expedient

Una de les imatges de la campanya de promoció del Proyecto Iberá / BETH WALD

judicial del conflicte amb Haciendas San Eugenio. CLT no només els proveïa a elles d'un advocat, sinó que alhora finançava l'advocat d'Haciendas San Eugenio. Denuncien que tot havia estat una jugada de la fundació per a mantindre el conflicte latent i guanyar-se el favor de la comunitat.

Els incidents i les pressions a pobladores aïllades van ser la tònica general durant l'etapa de compra de terres i establiment al territori. "Al meu poble es parlava que havien succeït fets confusos sobre pobladors que havien abandonat les seues cases en la zona de Carambola per pressions dels gestors de les finques", explica Piriz. Les accions eren comandades pels antics propietaris, que havien quedat com a gerents provisionals, moltes vegades a càrrec de tercers però sovint s'advertia la participació de guardaparcs de CLT. Els relats inclouen vols rasants, tancament de ranxos i, fins i tot, la crema d'una escola situada dins la reserva.

Spataro, de Guardianes del Iberá, qui llavors treballava per a CLT a través de la fundació Banco de Bosques, denuncia que en l'etapa posterior, quan comencen els projectes de conservació, s'optava

per una nova estratègia: la pressió econòmica. "Aquesta estratègia permanent de desposseïció la portava a terme Sofia Heinonen, d'acord amb el criteri de tècnics com Ignacio. Ell, en concret, feia la caracterització de quins llocs eren òptims per als projectes, on no hi havia d'haver gent prop", declara l'activista.

Parcs naturals al servei de l'extractivisme

"El que veiem és una cessió dels nostres territoris i després una instal·lació d'indústries extractives com la mineria o el turisme. Declarar un lloc parc nacional no implica necessàriament que siga preservat dels interessos de l'avançada neoextractivista", considera Carina Jofré, investigadora del CONICET i activista del poble huarpe. Segons aquesta visió, el gran negoci turístic no seria més que una altra manera d'extraure benefici dels recursos patrimonials.

Amb aquesta mirada és més senzill entendre la forta interrelació entre el Proyecto Iberá i les plantacions industrials de pins i eucaliptus que rodegen la zona, les quals exploten les reserves d'aigua en benefici de la indústria fustera. Precisament va

ser EVASA, una empresa propietat de Tompkins, qui va introduir les plantacions, tot arrasant pasturatges declarats zones d'alt interès de conservació per Birdlife i WWF. Posteriorment, van ser adquirides per la Harvard Management Company. Spataro explica que Tompkins va adquirir grans paquets de terres durant la crisi econòmica argentina de 2001 i després va establir-hi diferents projectes empresarials. Segons l'activista, "no es tracta de projectes de conservació, sinó que únicament es conserva el que no es pot utilitzar per a altra cosa. Prima el negoci".

Existeixen exemples similars arreu del territori argentí, com el parc San Guillermo, on ja s'han establert més de catorze projectes miners al voltant de l'àrea protegida. Un d'aquests, explotat per Barrick Gold, va produir un gran vessament de cianur als rius de la zona l'any 2015. Jofré denuncia que darrere de la declaració del parc Aconquija hi havia "un programa per a la captació de recursos per a la inversió immobiliària, que va ser denunciat". La història del país americà ens ensenya com la declaració de parcs naturals pot esdevenir una eina efectiva per a sostreure el control del territori a les seues pobladores. L'assassinat de Rafael Nahuel, defensor dels territoris maputxes, a l'interior del parc Nahuel Huarpi en 2017 n'és un recordatori encara punyent.

La lluita pel futur

"Reclamar la consulta lliure, prèvia i informada, exigint el dret que els dona viure en eixos territoris", proposa Jofré. Aquesta és l'estratègia plantejada per les comunitats afectades per aquests projectes arreu de l'Argentina i tota l'Amèrica Llatina. Fa deu anys que la comunitat de Jahaveré va començar aquest camí i la seua lluita ja dona fruits. El setembre de 2019, l'Argentina els concedia el títol de propietat comunitària de les terres que Haciendas San Eugenio els havia arrabassat.

Per a la comunitat, la solució al conflicte implica conciliar, amb CLT i Parques Nacionales, una fórmula de cogestió que reconega els seus drets. "Cal que CLT reconega el territori que nosaltres reclamem com a propi, que avui està en mans de Parques Nacionales", reclama Sotelo, per a qui el procés de donació no ha sigut més que un canvi de pagador a les nòmines del parc. Tot i haver millorat la relació amb Parques Nacionales, la direcció de CLT continua negant-se a seure. L'abril passat fins i tot van tornar a tallar el pas Mbigua, contravenint les mesures judicials establertes. Tot i així, les pobladores semblen decidides a continuar la lluita fins al dia que, com elles reclamen, totes les terres robades siguen recuperades. ●

Alberg cooperatiu
Educació Ambiental
Ecoturisme
Desenvolupament Rural

Informació i reserves:
www.lapastora.coop
+34 637 29 65 85
info@lapastora.coop

En comú, fem camí
Fes-te'n sòcia per 50€ a l'any

LA REPARTIDORA
Llibreria associativa • Espai Editorial • Pensament crític

C/Torreta de Miramar 1 baix 3, Benimaclet (València) - larepartidora.org

CUINA DE BARRI
It terra d'esquella

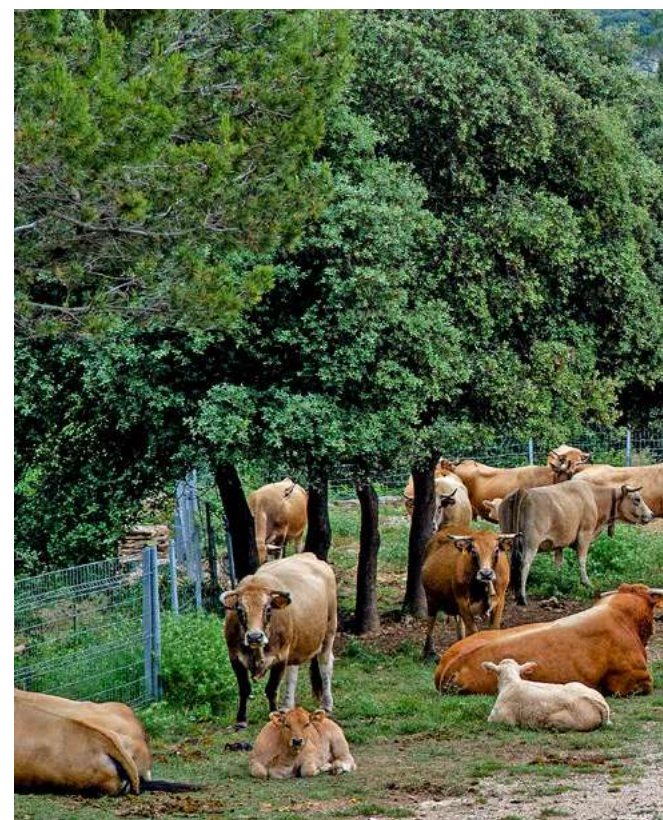
ESMORZARS
MENÚ AL MIGDIA
CARTA DE NIT
OPCIO VEGETARIANA
BEGUES DE LA TERRA
CERVESES ARTESANES
CULTURA POPULAR

C/PREMIÀ 20, BAIXOS, 08014
SANTS, PAÏSOS CATALANS
93 422 16 13 WWW.TDK.CAT

TURISME RURAL MASSIU, EL MIRATGE D'UNA SOLUCIÓ AL DESPOBLAMENT

La població de les comarques dels Ports, el Matarranya, l'Alt Maestrat, el Maestrat i la Terra Alta manté un ritme descendent tot i l'increment dels allotjaments turístics

Ester Fayos | @EsterFayos

Jordi Benages pastura el seu ramat d'ovelles a Xert, municipi de 701 habitants de la comarca del Baix Maestrat. Fa set anys que va començar a treballar en la ramaderia extensiva, venent els obstacles d'un sector caracteritzat per una precarietat i una vulnerabilitat cròniques. Produeix llet i formatge, que després comercialitza a les tendes i entre el veïnat de les comarques de l'Alt i el Baix Maestrat i els Ports, així com de la capital de la Plana. "Per a mi, treballar en contacte amb la natura és tenir una visió del dia a dia més real", expressa emocionat. Benages ha estat arrelat a una manera de fer i de viure tradicional; un estil de vida, característic de la zona, que cada dia és més escàs arran del despoblament progressiu de les zones d'interior.

Aquesta tendència, tal com preveuen algunes veïnes, es pot agreujar amb la implantació del macroprojecte Maestrazgo-Els Ports. Tenint

com a referents mundials en turisme Botswana, Ruanda, Namíbia o Costa Rica, amb aquest, segons s'explica en el document promocional, es pretén generar una oportunitat "per a desenes de pobles que s'estan quedant despoblats" gràcies a la creació "d'un gran destí d'àmbit internacional que faça que els visitants s'hi queden durant diversos dies o setmanes". Un cop més, es planteja la indústria del turisme com a sinònim de generació de riquesa i de recuperació de població, tot i que, després de dècades de polítiques turístiques rurals, les localitats de l'interior dels Països Catalans es troben més despoblades i envellides.

A Catalunya, segons dades de l'Institut Nacional d'Estadística espanyol (INE), en 2019, 1.250.303 turistes van pernoctar en allotjaments de turisme rural -un 42% més que en 2005. Al País Valencià, van pernoctar-hi 468.797 visitants -un 15% més que en 2005-, mentre que a Aragó van fer-hi nit 582.977 turistes, el que representa un 42% més que catorze anys enrere. Aquestes xifres contrasten amb les dades sobre l'evolució del nombre d'habitants al món rural. Per exemple, a la comarca dels Ports, l'any 2010 hi havia 5.216 persones censades, deu anys després en són un 16% menys; a la comarca de la Terra Alta, fa deu anys, hi habitaven 12.931 persones, un 11% més que en 2020, o al Matarranya, amb 8.196 en l'actualitat, un 8% menys que fa deu anys.

Segons Luis del Romero, doctor en Geografia especialitzat en despoblament i activista pel món

rural, l'augment del gust per la natura és degut als problemes de salut, com l'ansietat, que comporta viure a les ciutats; a l'increment de la contaminació atmosfèrica, així com a les dinàmiques capitalistes globals que converteixen el turisme en una "activitat senzilla de posar en marxa per convertir el territori en una mercaderia, però no per solucionar la despoblació". En el cas concret dels projectes de renaturalització, Romero encara es mostra més crític i es pregunta: "Què volen? Convertir la zona en un parc temàtic per a turistes amb diners? Un safari?". "No conec cap lloc on aquest model turístic haja revertit el despoblament, sinó tot el contrari", rebla amb rotunditat.

Rèplica dels efectes del monocultiu turístic urbà

"Vam intentar buscar habitatge a Morella i ens van dir que podíem quedar-nos-hi tot l'any, però que havíem de deixar la casa lliure durant els mesos d'estiu". Qui parla és Josep Beltrán, veí de Vallibona i un dels membres de l'hostatgeria La Pastora, una cooperativa sense ànim de lucre que centra la seua activitat en l'educació ambiental i l'ecoturisme. Seguint l'exemple d'altres pobles, el veïnat de Vallibona, municipi dels Ports amb setanta habitants, s'ha organitzat per a crear cooperatives d'habitatge i augmentar el parc d'habitatge fix, una bona part del qual ha passat a mans de negoci turístic o s'utilitza com a segona residència. "En el cas de l'habitatge, en els nuclis turístics rurals fa anys que hi ha una manca de cases, ja que moltes s'han reformat per al turisme", lamenta Beltrán.

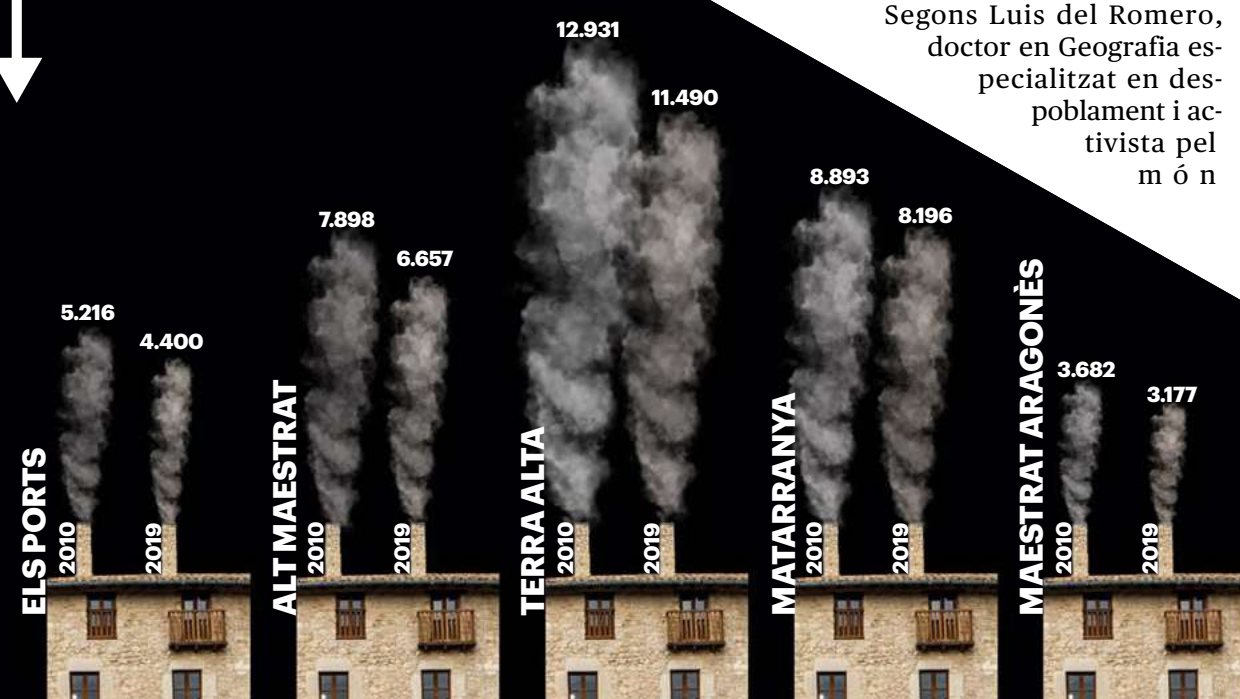
Una altra de les reivindicacions és generar economies alternatives aprofitant els recursos naturals, fomentar el teletreball o professionalitzar les cures. Les assemblees rurals també treballen per a recuperar els serveis bàsics, com comerços, centres de salut i farmàcies, així com per a millorar les infraestructures. "Estem parlant d'un territori aïllat. Es necessiten carreteres, afavorir l'obertura de negocis locals... Coses senzilles que no es fan",

incideix Anna Gomar,

*S'han utilitzat les xifres de les 5 comarques més afectades per la despoblació de les 8 que formen part del projecte

FONTS: Generalitat Valenciana, Generalitat de Catalunya i Govern d'Aragó

DESCENS
DE LA
POBLACIÓ
RURAL

Un ramat boví a la Tinença de Benifassà, una de les principals fonts de subsistència a la zona / LUCAS GUERRA

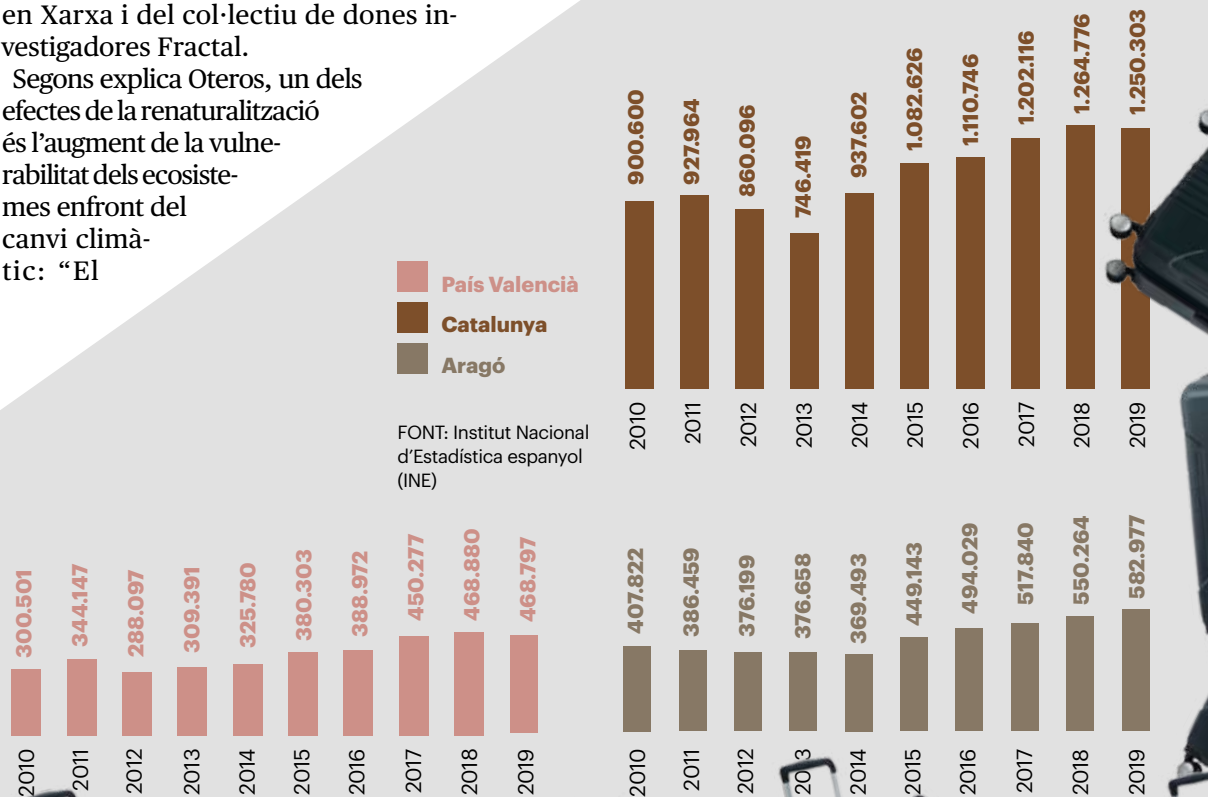
membre del col·lectiu Esquella, que treballa en la dinamització de projectes de ramaderia ecològica. Pepe Prades, pastor de Castell de Cabres (els Ports), on a penes viuen deu persones durant tot l'any, reconeix que el turisme rural s'ha convertit en un complement indispensable. No obstant això, a causa de la seua temporalitat i de la falta d'inversions en altres sectors, també suposa una amenaça per a aquells municipis que han supe- ditat la seua economia a la indústria turística, ja que després de les temporades turístiques altes, la gent marxa a altres llocs on poder disposar dels recursos bàsics. “El turisme té un cert pes econòmic, però el sector primari és molt important”, defensa Padres. I afegeix Benages: “Amb el turisme viuen quatre cases rurals i dos restaurants, però el que necessitem és treball estable. Si es fa aquest projecte, acabarem treballant per als grans capitals”. “En quina mesura els beneficis que genere aquest projecte es quedaran al territori?”, es pregunta Gomar. Un dels grans problemes del turisme mas- siu és que el benefici per a la població local és molt baix. Per exemple, les Illes han vist créixer el nom- bre de turistes, però, junt amb Alacant, Almeria i les illes Canàries, és un dels territoris on més ha caigut la renda per càpita, entre el 10% i el 16%, durant els darrers anys. “El sector que més s'ha potenciat és el turisme, i els pobles no milloren. I és que el turisme és una activitat de baix valor afe- git, el benefici local és molt baix”, conclou Romero.

Fauna salvatge versus agrobiodiversitat
Més del 75% de la superfície terrestre es troba alte- rada per l'activitat humana, un percentatge que es podria elevar fins al 95% l'any 2050, segons da- des de la Plataforma Intergovernamental en Biodiversitat i Serveis dels Ecosistemes (IPBES). La mateixa entitat, l'any 2019, xifrava en un 47% la mit- jana de disminució dels eco- sistemes respecte als seus estats originals, així com en un 25% -al vol- tant d'un

milió- les espècies que es poden trobar en perill d'extinció en les pròximes dècades si no s'aproven polítiques urgents per a frenar la pèrdua de biodi- versitat causada per la sobreexplotació urbanística del territori, la sobreexplotació agrària i pesquera, el canvi climàtic o la contaminació. Enfront d'aquesta realitat, els impulsors del projecte Maestrazgo-Els Ports, a banda de gene- rar oportunitats laborals a les zones rurals, tenen com a objectiu “promoure els espais protegits, la restauració ecològica i la conservació de la biodi- versitat” a través de la renaturalització, explica el promotor i biòleg Ignacio Jiménez. Tanmateix, des de l'ecologia política i la sobirania alimentària, sorgeixen diversos dubtes sobre aquest model de recuperació de biodiversitat, que només se centra a recuperar la fauna salvatge més atractiva. “Els projectes *rewilding* miren la biodiversitat des del punt de vista de l'espectacularització de la natura, però la biodiversitat també són les plantes, els in- sectes...”, exposa Elisa Oteros, biòloga i mem- bre d'Ecologistes en Acció, de Ramaderes en Xarxa i del col·lectiu de dones in- vestigadores Fractal. Segons explica Oteros, un dels efectes de la renaturalització és l'augment de la vulne- rabilitat dels ecosiste- mes enfront del canvi climà- tic: “El

rewilding augmenta la superfície forestal i, en un con- text on les temperatures són cada vegada més altes, és el còctel ideal perquè es generen megaincendis, com ja va passar en el Yellowstone dels Estats Units”. Així mateix, recorda que l'augment de la freqüència i la intensitat dels incendis està relacionat amb l'aban- dó de la ramaderia extensiva, la qual, assegura, con- tributeix a la prevenció d'incendis i a l'erosió, i que es veuria amenaçada amb la reintroducció de fauna salvatge que no té depredadors. Els col·lectius que treballen en la restauració dels ecosistemes des d'una perspectiva agroecològica tampoc veuen amb bons ulls la proposta de “pro- duir natura” per a fomentar la biodiversitat, ja que tracta “la natura com si fora un producte més que l'ésser humà té la capacitat d'alterar, visió que xo- ca amb l'ecofeminisme”, afirma Pau Agost, biòleg i membre de Connecta Natura. Com a alternativa, Agost treballa per a revertir la pèrdua de biodiver- sitat a través de la recuperació d'espècies fruitals o la creació de bancs de llavors. Les veus crítiques adverteixen que l'intent de ren- dibilitzar la natura a base de turisme esdevé un cal- do de cultiu perfecte per a la desaparició del sector primari i el buidatge de població que cuide i defense el territori. “Sense població rural, es podrà donar llum verda a un altre tipus de projectes, com la mineria, el *fracking*, les macrogranges...”, preveu Oteros. Per això, reivindiquen protegir la biodiversitat a través del foment de la producció agroali- mentària i d'un turisme sos- tenible, les decisions que es prenguen ara per- metran transfor- mar el futur. ●

INCREMENT DE LES PERNOCTACIONS EN L'ÀMBIT RURAL

/ ESTER FAYOS
@EsterFayos
PAU FABREGAT
@pau_fabregat

Ramon Pascual,

economista i membre de Coop57

“El que realment transforma la societat no és l'estalvi, sinó el crèdit”

Text: Carles Masià | @chmasia
Fotografia: Freddy Davies | @FreddyDU_photo

Si ens poséssim a escriure la història recent de les finances ètiques, hauríem de reservar un bon capítol per a Coop57. Les seves arrels sorgeixen d'un fons creat a partir de la lluita de les treballadores de la desapareguda Editorial Bruguera, en l'època de la reconversió industrial. Al llarg dels anys, l'entitat ha anat creant seccions fora de Catalunya gràcies a una recepta de creixement territorial en xarxa, a foc lent. El seu objectiu bàsic, però, no ha canviat: recollir estalvis per destinar-los a projectes de transformació social seguint els criteris de l'economia solidària. Aprofitant que aquest mes de juny Coop57 compleix un quart de segle de vida, conversem amb l'economista Ramon Pascual, qui va ser coordinador de la cooperativa entre els anys 2002 i 2018.

Fa quinze anys, en una entrevista a *Illacrua*, deies que “no ens plantejem transformar l'economia, sinó començar a construir una economia paral·lela”. Fent balanç, en quin punt del camí ens trobem?

Al llarg de tots aquests anys hem potenciat entitats amb una mentalitat i uns valors enfocats a la transformació. Però ens vam adonar que construir una economia paral·lela implicava la creació d'un mercat social, cosa que encara no s'ha desenvolupat prou. Per fer-ho, primer havíem de ser més entitats. Crec que, a diferència d'aquell moment, ara comencem a disposar d'aquesta massa crítica perquè ja tenim gairebé un miler d'organitzacions sòcies amb incidència en un ampli ventall de sectors d'activitat.

Com ha evolucionat l'entitat?

Coop57 neix en un context de transformació d'empreses industrials en cooperatives de treball. Més endavant, el 2002, les mobilitzacions contra la guerra de l'Iraq van suposar una gran embranzida, ja que una part important de la ciutadania es va començar a interessar per l'estalvi ètic i la destinació dels diners. Al principi, simplement fèiem intermediació financera. És a dir, captàvem diners de la societat per finançar entitats d'economia social. Fa uns cinc anys vam decidir que havíem de ser un agent més proactiu en alguns sectors. I crec que ara estem en condicions de fer un salt endavant i passar de fer pedagogia i intermediació financera a la construcció d'ecosistemes que vagin una mica més enllà. Per exemple, ens interessa promoure la distribució de producte agroecològic de proximitat, tot relligant la producció i el consum.

Segons el baròmetre de les finances ètiques, a l'Estat espanyol cada vegada hi ha més persones que confien en la banca ètica, ja que tant

l'estalvi com els préstecs han augmentat progressivament. Fins a quin punt hi va influir la crisi financera del període 2008-2014?

Va ser una crisi profunda. Hem de tenir en compte que moltes de les nostres entitats estaven lligades a ajuts i contractes amb l'administració pública, que en aquells moments va fer retallades en el sector social, ensenyament, sanitat, cultura... Això, per tant, va afectar l'origen dels diners. En segon lloc, hi ha hagut una concentració bancària, els bancs marquen les condicions. Sempre destaco que, del total d'entitats sòcies de Coop57, la meitat ens tenen com a única font per accedir a préstecs. Aquest fenomen es produeix perquè durant els primers anys de la crisi el tancament de l'aixeta del crèdit i la concentració financera va ser brutal. Abans una organització podia treballar amb tres caixes d'estalvi i, de cop i volta, tot això va desaparèixer. El risc va augmentar molt i els criteris que exigien els bancs van excloure un percentatge molt elevat d'entitats d'economia social.

En qualsevol cas, ara hi ha més opcions de finançament ètic que fa quinze anys.

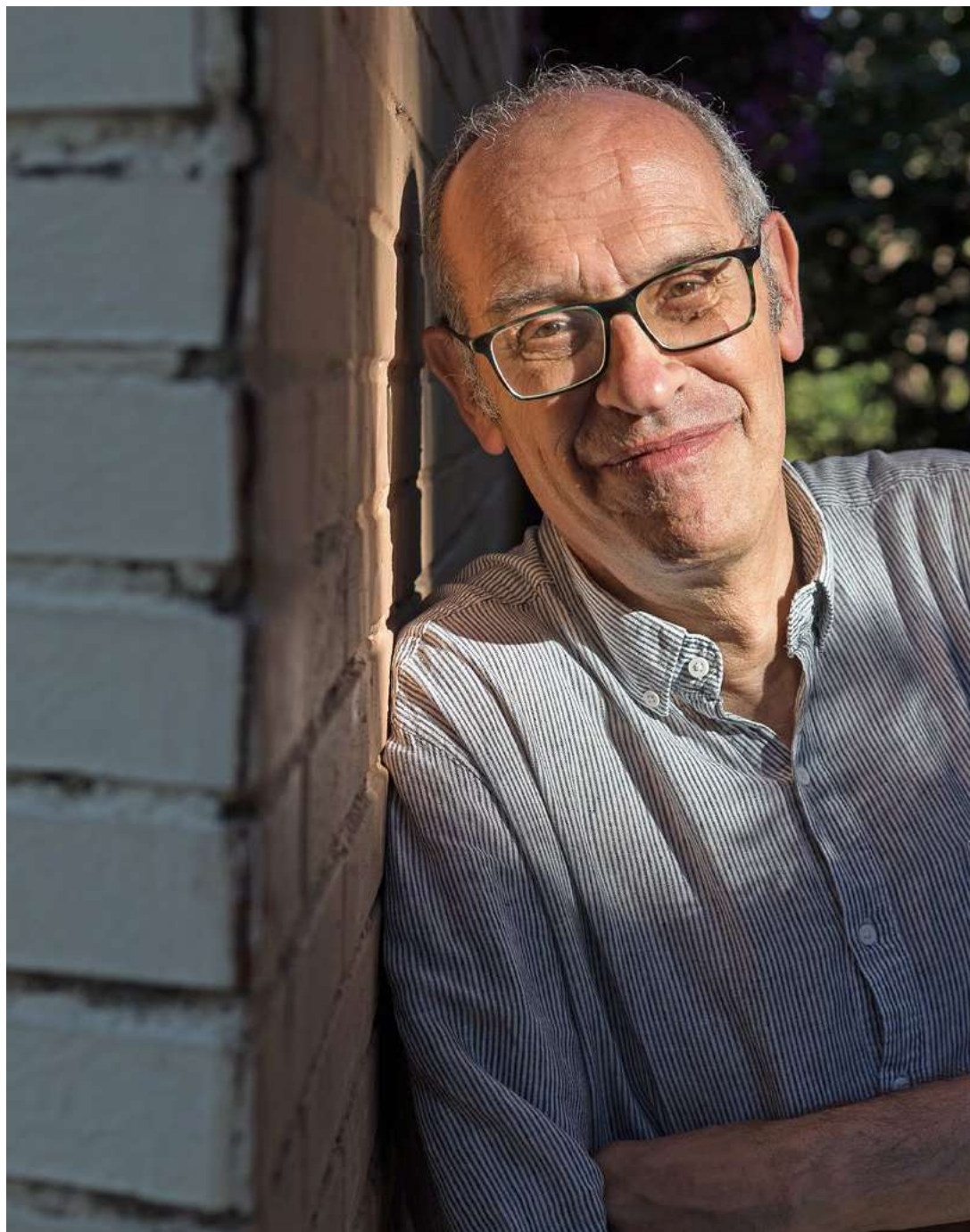
Sí, però relativament. Pel que fa a l'operativa bancària (comptes corrents, targetes, domiciliació de nòmines...) hi ha més possibilitats, com per exemple Fiare o Triodos Bank. En canvi, si analitzem fredament el percentatge de crèdit que una entitat cooperativa com Caixa d'Enginyers destina a l'economia social, veurem que en realitat és força petit. Pel que fa al País Basc, Caja Laboral està molt implantada al voltant del Grup Mondragon, però el seu model cooperatiu és una mica diferent del nostre. Hi ha un factor que és clau: les entitats amb molt de patrimoni i fons propis poden accedir a diferents fonts de finançament. El problema és que passa amb les cooperatives de nova constitució i les que, malgrat les seves petites dimensions, estan fent una gran tasca. Totes aquestes són les que tenen més dificultats per obtenir finançament.

Tot i que encara és una realitat modesta, durant les darreres dues dècades l'ecosistema d'economia solidària ha anat arrelant. Quin és el seu principal repte per créixer i tenir més incidència?

No és una tasca fàcil. Analitzem, per exemple, una de les expressions del mercat social més avançades que hi ha, la Fira d'Economia Solidària de Catalunya (FESC), que va començar el 2012. Al llarg d'aquest temps ha estat capaç de mostrar a la ciutadania que existeix un sector integrat per moltes entitats pertanyents a una gran varietat d'àmbits. Això suposa un pas de gegant, però encara queda molt camí per recórrer si volem crear un autèntic mercat social.

Per fer aquest canvi d'escala, quines estratègies es poden seguir?

Crec que la pedagogia és molt important. Més enllà de la teoria, cal demostrar que els projectes funcionen a la pràctica, perquè si tenim punts de referència llavors podrem replicar-los a altres llocs. Més exemples: Som Energia està demostrant a la societat que és possible comercialitzar energia verda i, a sobre, fer-ho bé pel que fa a preu, condicions i tracte als usuaris. Encara és aviat perquè consolidi un mercat més ampli -cal més autogeneració d'energia, inversions costoses...- però en deu anys ha aconseguit aglutinar més de 65.000 persones amb l'objectiu clar de consumir energia renovable. D'altra banda, quan et deia que ens plantejàvem ser més actius, vam decidir entrar al camp de l'habitatge amb La Borda, a Barcelona. En aquest cas, la fita era ensenyar que era possible promoure habitatge cooperatiu en règim de cessió d'ús en sòl públic, amb finançament de l'economia solidària, millors criteris arquitectònics que els immobles convencionals i a preus assequibles. Recentment, també hem impulsat la compra de la finca de Can Bofill, a Molins de Rei (Baix Llobregat), per crear-hi un projecte comunitari d'agroecologia.

“ ”

Les mobilitzacions contra la guerra de l'Iraq del 2002 van suposar una gran embranzida per a les finances ètiques

Fan falta projectes que funcionin a la pràctica, perquè si tenim punts de referència podrem replicar-los

Quines altres experiències poden ser inspiradores?

Darrerament, estic molt il·lusionat amb el desenvolupament de supermercats cooperatius com La Osa (Madrid), que ja té 900 sòcies, i els que s'obriran a Barcelona (FoodCoop), Manresa (SuperCoop), les Terres de l'Ebre... Es tracta d'iniciatives que suposen un salt qualitatiu per al sector, tot mantenint l'essència dels grups i les cooperatives de consum: l'assemblea, la participació de les sòcies, una part de treball voluntari, etc. D'altra banda, hi ha casos relativament desconeguts en altres àmbits, com la Comunitat Minera Olesana: aquesta cooperativa gestiona l'aigua del 90% de la població d'Olesa de Montserrat, que té uns 20.000 habitants, a uns preus més baixos i de manera més democràtica que els municipis del voltant. Per què projectes com aquests no han crescut més de pressa i no s'han pogut replicar en altres poblacions? Aquí s'ha de tenir en compte que es donen en uns contextos molt concrets i amb uns condicionants determinats.

D'altra banda, algunes administracions han aplicat les primeres polítiques públiques es-

pecífiques per fomentar l'economia solidària. Creus que hi ha el perill de crear una mena de bombolla del sector, en el sentit que moltes entitats que comencen no siguin sostenibles un cop deixin de percebre subvencions?

La sensibilitat d'algunes forces polítiques progressistes ha estat important. Si mirem enrere i ens fixem en el moviment ecologista, recordo que a la dècada de 1980 érem quatre eixelebrats. Després, la societat i les institucions van anar assumint aquest concepte i ara és una cosa natural, igual que el terme "empreses d'economia social". Per tant, hi ha una sensibilitat més favorable a una economia basada en nous principis, sobretot arran de la crisi del model de desenvolupament convencional i la globalització. Pel que fa a la bombolla, hi ha els exemples recents de Madrid i Saragossa. Aquests ajuntaments van posar en marxa programes importants de subvencions i ajuts per desenvolupar l'economia solidària, però després no van renovar els mandats i els nous governs de dretes van suprimir-los en gran part. Això ha tingut una repercussió immediata sobre les entitats, moltes han hagut de tancar i d'altres han reduït considerablement l'activitat.

vol dir que calen recursos, capacitat econòmica i, sobretot, tenir les idees molt clares. Si només depens dels diners de l'administració, també estàs lligat a la seva voluntat, que pot canviar. Ara mateix, què pot demanar l'economia solidària a les administracions? Doncs cessions de solars per fer habitatge cooperatiu i locals buits perquè les entitats no hagin de destinar tants recursos a llogar-los o comprar-los i puguin compartir espais. La clau és que es pot cooperar amb els organismes públics sense haver de dependre'n; és important construir una economia que sigui autosuficient. I en èpoques de crisi, les entitats que tenen una massa social potent aguanten molt millor.

Durant aquests anys d'activitat has estat en contacte directe amb multitud d'experiències i projectes. Quin és l'aprenentatge més important que n'extreus?

En realitat, la transformació social no es fa mitjançant l'estalvi. És a dir, pots començar a canviar la societat si converteixes l'estalvi en crèdit, perquè estàs dirigint els diners cap a activitats o projectes concrets. La capacitat d'estalviar és important, però després cal que aquests diners surtin del calaix o del compte corrent i es transformin en préstecs per finançar projectes útils socialment. La banca convencional té molt clar aquest concepte, però, a diferència de la banca ètica, destina els crèdits a finançar activitats especulatives i que han afavorit el model de globalització vigent. Al capdavant, tot això és el que compta a l'hora de construir la realitat.

Abans de ser coordinador de Coop57 estaves vinculat a Abacus, una de les cooperatives de consum més coneguda. Quines són les principals potencialitats d'aquesta branca del cooperativisme amb vista al futur?

El cooperativisme és un instrument per donar resposta a les necessitats concretes de la gent. No vinc del cooperativisme de consum tradicional, en què bàsicament es creaven cooperatives perquè les seves sòcies poguessin aconseguir productes bàsics a un millor preu. Procedeixo d'un entorn diferent, vinculat a Abacus, que té un origen molt curiós: era un moviment de renovació pedagògica que necessitava una sèrie de materials que les escoles no podien aconseguir individualment. Per tant, s'havien de fabricar o portar de fora. Crec que aquesta fórmula no ha canviat gaire i continua sent vigent. Si analitzes Som Energia, és lògic que sigui una cooperativa de consum perquè dona resposta a una comercialització d'electricitat que tu sol no pots aconseguir. Per tant, els conceptes bàsics són els mateixos, el que ha canviat són els camps d'actuació. Si de cas, per fer més entenedor el concepte de cooperativisme de consum hi hauríem d'afegir el terme "i d'usuàries". Hi ha molta

“ ”

Cal que els diners estalviats es transformin en préstecs per finançar projectes socials

Si només depens dels diners de l'administració, estàs lligat a la seva voluntat, que pot canviar

gent que, quan des del punt de vista d'usuària es planteja fer les coses d'una altra manera, en el fons està pensant en el cooperativisme de consum. I crec que aquí hi ha un futur impressionant.

Arran de la crisi de la COVID-19, des del moviment de l'economia solidària sorgeixen propostes de transició cap a un nou model econòmic. Què vol dir per a tu posar la vida al centre?

És veritat que sempre que hi ha crisis sorgeixen oportunitats. Durant els darrers mesos la gent ho ha passat molt malament, però també s'han plantejat nous sistemes de vida. En aquest sentit, les vendes del comerç de proximitat i d'agricultura agroecològica han augmentat substancialment, igual que les d'algunes llibreries petites. D'altra banda, també han sorgit petites experiències de suport mutu molt interessants, com ara les xarxes de cures. Posar la vida al centre vol dir adonar-se que estàvem fomentant un consum que era absurd; crec que ara més gent es replantejarà on destinar els diners. En el món laboral també hi haurà canvis, hem de veure quina repercussió té el teletreball i com evolucionarà el sector de les oficines. Per sobre de tot, hem de construir. És el moment de començar a desenvolupar noves fórmules econòmiques alternatives que trenquin amb l'esquema de la globalització i el consum massiu, i qüestionar-se el model de turisme i la manera de viure a les ciutats. Tots aquests conceptes s'han de treballar de manera transversal, però no en teoria, sinó a la pràctica. ●

Com creus que s'ha de relacionar l'economia solidària amb les administracions?

Podem partir de dues posicions: podem anar a l'administració dient que tenim un projecte molt interessant i que volem diners, o bé podem presentar-nos-hi dient que tenim un projecte i que volem compartir-lo perquè sigui més potent. El més important, però, és que el projecte el farem igualment, independentment de si l'administració vol cooperar amb nosaltres o no; aquí és on rau la força. Crec que la segona opció és la correcta. Això

arc
Assegurem
compromís

www.arc.coop

La **Directa** utilitza
els serveis de

foli verd
gràfiques

C/ de la Llibertat 44, Barcelona
foli@foliverd.net

MENÚ DEL DIA

al KOP DE MÀ

cuina casolana
opció vegetariana
preus populars

C/Riego 4
SANTS

contrast*La reobertura de les escoles ha ar*

Reobertura temerària i sense consens

Ramon Font | @USTECSTES
Portaveu nacional d'USTEC·STES (IAC)

Si ens comparem amb el País Valencià, amb una situació sanitària millor que al Principat, o amb Andalusia, amb una situació sanitària millor que al País Valencià, que no han obert al juny, és evident que l'obertura es pot considerar, més que precipitada, temerària. Si hi afegim que el Departament d'Educació s'ha quedat sol en el pla de reobertura, que valdria més anomenar de tancament, i ha generat una tensió contraproduent dins la comunitat educativa, sense cap mena de consens; també cal dir que s'ha fet malament.

El dret a l'educació es materialitza al llarg dels anys. És una cursa de fons. No hi ha res que succeeixi en tres mesos que no es pugui arreglar. En sanitat la cosa ve de cinc minuts; en educació, no. La comparació ja cansa. Si de veritat ens preocupa el dret a l'educació, en particular el de l'alumnat socialment més desafavorit, i volem recuperar el temps perdut, el que ha de fer el moviment educatiu és reivindicar canvis estructurals permanents.

Finançament: estem gairebé a un terç del que marca la llei i del que tenen els països del nostre entorn. Posar-nos al nivell que desitgem requerria una inversió de 10.000 milions d'euros addicionals. Aquesta inversió permetria abaixar ràtios, introduir reforços i fer gratuïts i públics serveis que ara estan privatitzats -fins i tot dins l'escola pública- i que suposen una despesa per a les famílies. És evident que això ens permetria estar més preparats per a la probable segona onada de coronavirus. El que impedeix fer això és la creença gairebé màgica en els dogmes neoliberals sobre deute, dèficit i política monetària que ens acompanyen des del Tractat de Maastricht i que tenim més interioritzats del que pensem.

Segregació escolar: el coronavirus ha posat de manifest el que portem denunciant de fa anys. La desigualtat entre centres educatius es reproduïx i s'accentua entre les llars dels infants. Cal atacar la

pobresa, en particular la infantil, i lluitar per un sistema públic de xarxa única on el dret a l'educació dels infants, tan reivindicat els darrers dies, estigui per sobre del dret a la llibertat d'elecció de centre de les famílies.

Democràcia: també hem vist la perversió del llenguatge. Dir "autonomia de centre" quan en realitat es parla de virregnat és una manipulació. El pla de reobertura de centres es va fer sense escoltar el servei de prevenció de riscos laborals del departament. Si les direccions dels centres feien cas al servei de prevenció de riscos laborals en lloc de fer cas al Procicat, que no té ni idea del que passa als centres educatius, i decidien no obrir, rebien pressions del departament tot recordant-los que les direccions formen part d'una cadena de comandament que és piramidal i que ara ja no són els representants de la comunitat educativa davant l'administració, sinó els representants de l'administració davant la comunitat educativa.

La qüestió és que els sindicats, davant la irresponsabilitat que ningú del departament signava el pla de reobertura, hem assumit la responsabilitat que ens pertoca com a representants dels treballadors i treballadores i hem portat el pla al TSJC (aquí només USTEC·STES) i a Inspecció del Treball. L'argument principal d'Ensenyament ha estat que segueix les indicacions del Departament de Salut. Si se'ns demana que desenvolupem el pensament crític a les escoles i no som capaços de reconèixer un pamflet de la Secretaria de Salut Pública, que recomanava -només- anar vacunat i que les persones amb símptomes no anessin a l'escola, no desparterem mai. ●

/ JULIO FUENTES
@juliofuent.es

ribat tard o ha sigut precipitada?

Escoles tancades, mai més

Sheila González Motos i Jordi Muñoz | @TornemEscoles
Tornem a les Escoles

Hem tancat el curs escolar més estrany dels que recordem. El conjunt de la societat s'ha enfrontat a una situació inèdita en un segle: una pandèmia mundial descontrolada que ha obligat a un confinament massiu. Aquest confinament ha tingut, té i tindrà efectes socials en moltes dimensions; també en l'àmbit educatiu. Resta per veure la seva magnitud, però els estudis existents sobre les vacances d'estiu i les experiències prèvies de tancament escolar en altres contextos (vagues prolongades, conflictes armats o malalties com l'Ebola o la grip) ens alerten que hi haurà conseqüències sobre el procés d'aprenentatge de molts infants i joves, especialment d'aquells amb necessitats especials o que viuen en entorns més vulnerables. Sense escola, els infants de famílies de nivell socioeconòmic i cultural més elevat juguen amb molt -molt- d'avantatge.

La immensa majoria de l'alumnat de Catalunya va sortir de l'escola el 15 de març i, si tot va bé, hi tornarà el 14 de setembre. Seran, pel cap baix, sis mesos sense escola presencial. L'encavalcament amb les vacances d'estiu i la inflexibilitat del calendari escolar impliquen, *de facto*, una aturada de mig any, que és molt de temps. Per això en molts països es va apostar per la reobertura d'escoles quan les condicions epidemiològiques ho van permetre. En alguns casos s'han hagut de tancar alguns centres de manera puntual i selectiva, però la majoria d'alumnes ha tornat a les aules.

Les decisions sobre el desconfinament, en tots els àmbits, han mirat d'equilibrar les consideracions epidemiològiques amb altres criteris socials, econòmics i de salut. En canvi, en educació, la reobertura decretada pel departament es va fer tard

i malament, amb uns protocols sanitaris molt més estrictes dels que s'han aplicat en altres sectors i desconnectats de la realitat de les escoles, sense recursos addicionals i amb uns criteris -com la voluntarietat o la previsió de guarda- només per a determinats infants menors de sis anys que han comportat la no reincorporació de la immensa majoria. Per si això no fos prou, incomprensiblement, moltes direccions de centres van desincentivar activament, amb cartes, obstacles burocràtics i fins i tot trucades, el retorn dels alumnes a l'escola.

Ara ja fem tard, però pensem que és important extreure'n aprenentatges per si hi torna a haver un nou confinament. D'una banda, ja sabem que l'ensenyament a distància suposa una sobrecàrrega per a docents, alumnes i famílies i, tot i que pot ser un bon complement d'emergència, no cobreix la resta de funcions que també fa l'escola presencial. De l'altra, hem pres consciència dels costos del tancament d'escoles en els àmbits educatiu, emocional i de salut i benestar dels infants. Per tant, cal limitar al màxim futurs tancaments d'escoles. Els tests i seguiments de casos haurien de permetre tancar només les escoles necessàries durant el mínim temps necessari.

En aquest confinament, les decisions de desescalada s'han pres combinant criteris i pressions, buscant l'equilibri entre riscos i costos. En canvi, el fracàs del retorn a les escoles s'explica per aquesta errònia percepció que el tancament escolar es feia a cost zero i per la manca de pressió ciutadana a favor de l'obertura. Des de Tornem a les Escoles ens hem activat per evitar que això torni a passar. Exigim i exigirem a l'administració els recursos necessaris, els protocols adequats i les garanties perquè el dret a l'educació no torni a quedar relegat. Perquè sembla que l'únic criteri de reobertura d'activitats ha estat el seu impacte immediat en el PIB. I en la societat que volem, el PIB no pot ser la mesura de totes les coses. ●

pàgina oberta

Palestina i coronavirus: què podem fer des d'aquí?

Andrea Colomer | @proucomplicitat
Prou Complicitat amb Israel

Si el context d'una pandèmia mundial és complex aquí, tot i les estructures de gestió, recursos i graus importants de comoditat (per a algunes), no és difícil imaginar que Palestina està travessant un moment molt dur.

Israel fa més de setanta anys que sistematitza la vulneració dels drets humans i se'n lucra, incomplint resolucions de l'ONU i del dret internacional. Els esforços reiterats per expulsar les palestines de les seves terres per annexionar-se territori (intencions colonials demostrades amb les restriccions de moviments, les expropiacions i la construcció de més de 100 assentaments il·legals a Cisjordània que acullen més de 413.000 colons) han debilitat el sistema i la infraestructura sanitària palestina, fent-los encara més vulnerables davant la pandèmia. Inicialment, Israel no va publicar directrius sobre coronavirus en àrab, sinó només en hebreu, i no difonia ni donava accés a publicacions adequades.

Després de tretze anys de duríssim bloqueig, la Franja de Gaza només té 63 respiradors artificials i 78 places de cures intensives per a dos milions de residents. Com a potència que controla els punts fronterers i de venda, Israel hauria de proporcionar material sanitari per cobrir les necessitats essencials de la població civil de Gaza, però, en lloc d'això, organitzacions de defensa dels drets humans denuncien que estan havent-hi restriccions i condicions dures que dificulten l'entrada de subministraments mèdics.

El 26 de març, l'exèrcit israelià confiscava i destruïa a la comunitat de Khirbet Ibiq (vall del Jordà) materials i tendes que s'estaven utilitzant per construir un hospital de campanya i habitatges d'emergència. Tampoc s'han aturat les demolicions de cases ni l'atac per part de colons a persones i propietats palestines. Israel continua construint assentaments il·legals en territori palestí ocupat i transferint-hi població. També a Cisjordània, l'exèrcit israelià segueix abocant treballadores palestines a punts de control concorreguts, impossibilitant les mesures de distanciament físic necessàries per frenar els contagis. Aquests fets, sumats a la

desinformació, la poca infraestructura sanitària i el control i la violència militar, estan condemnant les comunitats palestines a convertir-se en brots d'infecció.

Les autoritats penitenciàries israelianes no han protegit adequadament els més de 5.000 presoners polítics palestins d'aquest brot. Organitzacions com Addameer denuncien les vulneracions flagrants que es donen dins les presons israelianes des de fa dècades i que no s'hi impedirien els contagis: cel·les aglomerades, condicions higièniques pobres, poca ventilació, negació a la higiene personal, desnutrició, presència d'altres malalties, etc. Tanmateix, les detencions no s'han aturat, ni les detencions a menors de quinze anys: a finals d'abril, 185 nens palestins seguien detinguts.

Israel es lucra d'exportar aquestes tècniques de repressió, vigilància massiva i crims de guerra a la resta de governs del món sota l'etiqueta garant de "provat en combat". La responsabilitat de la comunitat internacional passa per la denúncia dels fets, reconeixent la realitat opressi-

/ ALFREDO BORÉS
@alfredo_bores

va de la població palestina i negant-nos a tractar Israel com un estat democràtic. És per això que les campanyes de boicot, desinversions i sancions (BDS) que pressionen Israel per respectar els drets palestins són més importants que mai i cal pressionar les nostres institucions administratives i polítiques per frenar les complicitats existents amb aquest estat.

Des del grup BDS i la Coalició Prou Complicitat amb Israel, i en col·laboració amb grups de solidaritat amb Palestina de tot Europa, s'està portant a terme una campanya per generar Espais Lliures d'Apartheid Israeliana (ELAI). Aquesta demana a persones i entitats prendre posició i solidaritzar-se amb el poble palestí, fent que els espais on participem o consumim no s'influencin pel règim israelià i no contribueixin al seu manteniment. Com? Tallant relacions amb les institucions públiques o representants oficials (incloent-hi esdeveniments i artistes finançades per instituci-

“

Israel es lucra d'exportar tècniques de repressió, vigilància massiva i crims de guerra a la resta de governs sota l'etiqueta garant de “provat en combat”

ons o lobbys) de l'estat israelià i no comprant béns ni serveis d'empreses israelianes o internacionals que es beneficien de l'ocupació militar de Palestina.

Es vol crear una xarxa d'espais comercials, culturals, polítics, esportius, acadèmics i socials que es neguin a donar suport o mantenir l'equidistància amb el sistema colonial israelià, però també posar la reflexió al centre de com aconseguir espais que es vinculin amb les lluites antiracistes, així com en contra de qualsevol altre tipus de discriminació. ●

Els mil usos de la palla d'arròs

Un camp d'arròs de l'Albufera després de la collita / LUCAS GUERRA

La gestió de la palla dels camps d'arròs a l'Albufera de València és encara un tema per a resoldre. Les restriccions a la incineració sense buscar alternatives provoquen greus problemes de contaminació ambiental. La solució requereix donar-li múltiples usos

Lluís Pascual | @La_Directa

Situada pocs quilòmetres al sud de la ciutat, compartida entre l'Horta Nord i les dues Riberes, trobem un dels paratges més emblemàtics del País Valencià: l'Albufera de València. Aquest ecosistema tan particular ha depés històricament de les interaccions entre l'aiguamoll, els cultius d'arròs que l'envolten i les poblacions adjacents. No és estrany que la relació entre aquests agents, amb interessos i visions particulars, genere tensions que afecten la conservació i la cura d'aquest espai únic.

Un dels principals punts de conflicte gira al voltant de la gestió que es fa de la palla produïda pels cultius d'arròs. Es calcula que cada any

es generen aproximadament unes 70.000 tones de palla. Actualment, la solució preferentment emprada pel sector agrícola és desfer-se d'aquest subproducte mitjançant la crema. Aquesta opció sempre ha estat criticada per diferents sectors socials. “La crema no és una solució benèfica, ja que està generant gasos d'efecte hivernacle i compostos que afecten la salut de les persones que habitem al voltant de l'Albufera”, explica Lucia Moreno, activista d'Acció Ecologista - Agró.

Ara fa pocs mesos, la Comissió de Peticions del Parlament Europeu anunciava que supervisarà el compliment de les mesures indicades a les directrius de la política agrària

comuna (PAC), en resposta a la queixa de la confederació d'associacions de veïns CAVE-COVA. Aquestes directrius europees prohibeixen aquesta pràctica excepte en els casos en què l'administració ho permeta per raons sanitàries justificades. En el cas de l'Albufera, aquests permisos excepcionals sovint han sigut la norma.

Deixar de cremar la palla tampoc té una solució senzilla ni immediata. A partir de la inclusió de restriccions i prohibicions a la crema per tal de rebre les ajudes de la Unió Europea, la palla va començar a quedar-se amuntegada als camps. Amb la inundació de l'Albufera, aquesta palla sofreix un procés de putrefacció que comporta la generació de metà i altres com- »

» postos no desitjats, cosa que degenera en un problema de contaminació de l'aigua que afecta greument el parc natural.

Altres alternatives impliquen retirar la palla i mirar de reaprofitar-la o reincorporar-la a la terra de cultiu mitjançant una tècnica coneguda com a *fangueig*. “El que fem és soterrar la palla per a estabilitzar un poc la matèria orgànica dins del fang i així no són tan greus els efectes de la putrefacció. Però aquesta, en cap cas, és la solució ideal”, manifesta Miquel Matoses, membre de la cooperativa Cèrcol Coop, que treballa per a produir arròs mitjançant tècniques ecològiques.

Si mirem enrere, descobrim que aquesta problemàtica és relativament nova. Al nostre passat col·lectiu podem trobar exemples de sistemes de producció circulars i sostenibles en els quals la palla no constituïa un residu del cultiu de l'arròs sinó un altre producte aprofitable. Abans de la mecanització de la recollida, la sega es feia de manera manual i les mates s'extreien senceres dels camps, creuant la marjal amb les barques de vela llatina per a conduir-les fins a les trilladores, on se separava el gra de la palla. Aquest feixuc procés permetia obtenir com a producte no tan sols l'arròs sinó també la palla que el contenia, que generalment podia ser utilitzada en embalatges, farratge per a la ramaderia o fabricació d'atovons o rajoles, per exemple. El repte per a totes les persones i entitats implicades en la solució d'aquest problema requereix la transformació del model actual i una producció d'arròs eficient i alhora respectuosa amb l'entorn.

Un banc que alimenta iniciatives

L'any 2013, una trobada entre activistes d'Acció Ecologista - Agró i de la cooperativa agroecològica l'Aixada com Eixida va donar lloc a la creació del Banc de Palla de l'Albufera. Es tracta d'un projecte que pretén, per una banda, fer de via d'accés a la palla d'arròs a tots aquells projectes que tinguen interès a fer ús d'aquest producte i, per altra, posar negre sobre blanc a totes les aplicacions viables d'aquest material. “Vam decidir encarregar-nos nosaltres [de la gestió de la palla], buscant una perspectiva crítica que servira per a posar la mirada en la falta de gestió”, conta Lucia Moreno, “fent que tots els usuaris que agafen palla d'arròs mitjançant el banc també s'impliquen en la gestió de l'Albufera i amb aquesta problemàtica”.

El banc funciona sota comanda per part de les usuàries, les quals han

d'anar al mateix camp en el moment de l'arreglada per a obtenir les bales que necessiten. A les primeres edicions, el cost per a les usuàries era d'un euro per

cada bala de 21 quilos, que eren destinats a cobrir les despeses d'empacat i logística bàsica. Però des de l'edició de 2018, aquests costos estan sent subvencionats per part de la Conselleria d'Agricultura, i resulten gratuïts per a les usuàries que les arrepleguen al mateix camp i tenen un xicotet cost

adicional en el cas de no poder assistir i requerir emmagatzemar-la.

El projecte, a més, busca interconnectar els diferents agents protagonistes d'aquest cicle, des del productor d'arròs fins als projectes usuaris finals passant pels empacadors de la palla. “Nosaltres hem buscat sempre el suport de les persones que realment fan el procés d'extracció i distribució de la palla per a poder donar vida al projecte”, destaca Raül

Silla, de l'Aixada com Eixida. Per a les tasques d'empacat de la palla ha sigut fonamental la participació de José Luis Pecino, propietari d'una empresa familiar destinada a l'alimentació animal, qui s'ha fet càrrec de l'empacat, l'emmagatzematge i la distribució de la palla del banc des de 2017.

La majoria dels projectes usuaris del banc estan relacionats amb projectes de producció agroecològica, en els quals s'utilitza com a material per a encoixinar els camps. S'han abastit de palla cultius de diferents tipus i dimensions, com ara horts particulars, horts urbans de gestió municipal i projectes de producció ecològica -com la mateixa cooperativa Aixada com Eixida. Aquesta necessitat va ser un dels motius que va propiciar el naixement del banc. “Nosaltres, que tenim l'hort ben a prop de l'Albufera, estàvem comprant bales de palla de fora, motiu pel qual vam decidir unir

forces per a fer la palla accessible i propiciar que aquesta gestió siga una tasca col·lectiva”.

L'encoixinat dels camps permet reduir o prescindir de l'ús d'herbicides i, alhora, consumir menys aigua. Aquesta tècnica també ha sigut utilitzada en projectes de reforestació duts a terme per part de la fundació CEAM i la plataforma ReplanaRest, amb resultats molt satisfactoris.

La palla de cereals ha sigut tradicionalment utilitzada per a l'alimentació del bestiar, per la qual cosa no és estrany que el banc també en reba una demanda important. Generalment, la palla d'arròs s'ha considerat de menor qualitat respecte a la produïda en altres cultius. L'empacador del banc explica com han treballat per a aconseguir millorar la qualitat de la palla: “Aprofitant una sèrie de varietats [d'arròs] concretes, segant a una altura diferent i collint en dates diferents, aconseguim propietats equiva-

La palla d'arròs es pot fer servir com a material de construcció / LUCIA BLASCO

La palla d'arròs es compacta en bales que després es distribueixen per a diversos usos / LUCIA BLASCO

lents o superiors a la d'altres cultius", indica Pecino. També relacionat amb la producció alimentària i en el marc del projecte Micològic, situat també al parc natural, s'utilitza la palla per als substrats utilitzats en la producció de fongs ecològics.

Retallar la petjada ecològica de la construcció

Una altra manera d'emprar la palla és utilitzar-la com a material de bioconstrucció. Aquest és un sector en creixement que resulta especialment interessant perquè contribueix a minimitzar l'actual petjada ecològica de la construcció. A més, durant aquest any,

està prevista una gran obra pública pionera en l'ús d'aquestes tècniques localitzada a la localitat de Meliana, a poca distància de l'Albufera. Es tractarà d'un centre de dia per a gent gran construït mitjançant tècniques de bioconstrucció amb palla d'arròs.

Respecte a altres cereals, la d'arròs presenta unes propietats especialment avantatjoses per a aquest ús. "La seua conductivitat tèrmica és un poc inferior, per tant, millor que la del blat, per exemple. Però on es nota moltíssim és pel que fa a la degradació en humit. És a dir, en cas que hi hagués qualsevol tipus d'infiltració d'aigua per la coberta o per capil·laritat des del sòl, la palla d'arròs presenta una major resistència a l'aigua que la resta de cereals degut al seu alt contingut en sílice", detalla Joan Romero, president de la cooperativa valenciana Okambuva, integrada en la xarxa de construcció.

El projecte "Tinc una palla a l'ull" també fa una crida a la utilització de la palla com a material de biocons-

trucció mitjançant la cerca de suport d'un ampli espectre d'agents socials i de les administracions. Aquesta iniciativa, promoguda per Pablo Quintana, reclama la creació d'obra pública utilitzant la palla de l'Albufera i la celebració d'una festa inclusiva per a fer conscient la població de les possibilitats d'aquest material. "L'objectiu és mostrar a tots els habitants de València i del país que la palla de l'arròs serveix per a construir habitatges i es poden fer escoles fins a substituir tots els barracons escolars d'aquest país", en paraules del mateix Quintana.

Altres usos en què també s'ha provat aquest material ha sigut com a recurs educatiu en projectes de diversa índole. "Les bales són molt dinàmiques i les pots col·locar com vulgues. Per als xiquets són com un Lego gegant i ofereixen moltes oportunitats per a la creació", explica Laura Martín, fundadora de Bosque Escuela La Tribu. Fins i tot, el professor Rubén Tortosa, de la

Universitat Politècnica de València, amb el seu equip d'investigació, ha provat la palla d'arròs com a material per a la construcció de falles mitjançant impressió 3D.

Tot un camí per a recórrer
Cadascun dels projectes que s'entrecreuen amb el banc de palla i el paratge de l'Albufera manifesten una voluntat compartida d'involucrar-se com a part de la solució dels problemes del medi on estan inserits. Des del banc insisteixen que l'objectiu no és encarregar-se de la gestió de tota la palla que es produeix a l'Albufera -fita inabastable actualment-, sinó promoure una reflexió crítica envers aquest procés i potenciar totes les activitats que contribueixen positivament a una gestió respectuosa de l'entorn.

La proposta de les activistes és clara: "S'han de promoure totes les iniciatives que fan servir palla d'arròs per a incrementar-ne la retirada. Però, a més a més, s'ha de coordinar de manera racional la gestió de la palla després de la collita. S'ha de fer una bona coordinació de tots els actors i una bona gestió que avui dia no es fa", sentencia Lucia Moreno. ●

COL·LABORA

DENUNCIEM EL RACISME

FEM-HO AMB FORÇA!

www.sosracisme.org

Pols entre la comunitat **LGTBQ i l'Estat-Església a Geòrgia**

Les activistes lluiten pel reconeixement amb iniciatives que trenquen la invisibilització i els prejudicis, malgrat patir tot tipus d'amenaques

Gemma Segué-Majós | @GemmaSegues

Mariam Kvaratskhelia, de 26 anys, ha tingut la sort de néixer en una família que accepta que sigui lesbiana. És de les poques a Geòrgia, ja que en aquest país situat a l'est d'Europa i a l'oest d'Àsia les persones homosexuals rarament poden viure la seva sexualitat públicament i amb dignitat. Tal com explica Kvaratskhelia, moltes reben pallisses per part dels seus familiars quan aquests ho descobreixen o directament hi trenquen la relació.

I és que en aquest país del Caucas, l'Església ortodoxa de Geòrgia hi té molt poder, amb gairebé un 85% de la població creient. A més, és la institució que -de totes- gaudeix de més confiança entre la ciutadania, segons una enquesta realitzada l'any 2013. Així, tot i que la Constitució declara que Geòrgia és un país aconfessional, a la pràctica la divisió entre Estat i Església resulta gairebé inexistente.

Com a conseqüència, la moral cristiana ortodoxa influeix en molts àmbits de la vida quotidiana, fins i tot en esferes tan íntimes com la sexualitat. No és només a través de la pràctica religiosa sinó també del seu arrelament en la cultura i la tradició. És, doncs, l'Estat-Església qui defineix la normalitat sexual, i sembla que les sexualitats no hegemòniques no hi tenen cabuda.

El film polèmic

Levan Akin, el director georgià-suec del film *And then we danced*, ha pogut comprovar recentment com aquesta moral tan fortament arrelada discrimina qualsevol expressió de l'homosexualitat, fins i tot l'artística. Aquesta pel·lícula, que tracta d'una història d'amor entre dos homes ballarins de la Companyia Nacional de Dansa de Geòrgia, va ser motiu de forts aldarulls en la seva estrena a Tbilisi.

En aquest país del Caucas l'Església ortodoxa hi té molt poder, amb gairebé un 85% de la població que es declara creient

Malgrat el rebuig d'una part de la societat, la visibilització de la comunitat LGBTQ a Geòrgia és cada cop més gran

Tot com a resultat de les dures crítiques rebudes per part del patriarca de l'Església ortodoxa georgiana, que va provocar que nombrosos grups religiosos d'extrema dreta s'apleguessin a l'entrada dels cinemes durant els dies de presentació de la pel·lícula. Els ultres van dificultar l'entrada de públic amb amenaces i provocacions, com la crema de banderes LGBTQ. Els aldarulls van acabar amb quatre persones ferides i la detenció d'una trentena de manifestants ultres.

Malgrat els enfrontaments i el rebuig que expressa encara una part significativa de la societat georgiana envers l'homosexualitat, la visibilització de la comunitat LGBTQ a Geòrgia és cada cop més gran.

Manifestació
pels drets LGBTQ
a Geòrgia
/ MARXA DE LA
DIGNITAT

Ha estat gràcies a pel·lícules com la d'Akin però també de reivindicacions com l'Orgull LGBTQ del 2019, que, malgrat acabar en fallida, va aconseguir posar sobre la taula la realitat silenciada d'aquest col·lectiu.

El Pride fallit de Tbilisi

El juny del 2019, un grup de set activistes pels drets de la comunitat LGBTQ a Geòrgia es van proposar celebrar el primer Orgull Homosexual, Transsexual, Bisexual i Queer de la història del país. Pretenien fer-lo a la capital, Tbilisi, amb motiu del cinquantè aniversari dels mítics aldarulls de Stonewall, a Nova York.

L'anomenada Marxa de la Dignitat era l'activitat central de l'Orgull i consistia en una manifestació en què es preveia l'assistència de més de 500 persones. La ubicació prevista era a l'emblemàtica avinguda Rustaveli del centre de la capital, un espai que l'any 2013 havia estat escenari d'un dolorós episodi per al moviment LGBTQ: durant el Dia Internacional contra l'Homofòbia d'aquell any, individus vinculats a grups religiosos d'extrema dreta van agredir i apallissar diversos manifestants.

El govern georgià va dificultar des del principi la celebració del Pride. "Fèiem reunions a porta tancada i ens demanaven que ho cancel·léssim; no ho podien fer ells directament perquè atemptava contra el nostre dret de reunió, però ho feien indirectament", afirma Kvaratskhelia, que era una de les organitzadores.

Les dificultats van augmentar quan el patriarcat de l'Església ortodoxa de Geòrgia va emetre un contundent comunicat en què demanava al govern que no permetés la celebració de l'Orgull, ja que, segons va escriure, la visibilització de l'homosexualitat era "un atemptat contra la dignitat de la majoria".

L'any passat, el patriarcat de l'Església ortodoxa de Geòrgia va emetre un comunicat contra la celebració del dia de l'Orgull

Davant la impunitat dels grups homòfobs, l'organització va cancel·lar l'acte per por de posar en risc la vida de les manifestants

Va ser el milionari ultraconservador Levan Vasadze el que va decidir passar a l'acció organitzant una milícia ciutadana per tal de "combatre la propaganda gai", integrada per un centenar d'individus vinculats a grups religiosos d'extrema dreta que sortien cada dia a patrullar el centre de la ciutat. L'objectiu de la milícia era, segons va declarar Vasadze a la televisió nacional, expulsar qualsevol homosexual, transsexual, bisexual i queer de l'espai públic lligant-li les mans amb un cinturó.

Davant d'aquests fets, el govern no només va respondre amb total passivitat sinó que va decidir emetre un comunicat en el qual afirmava que la policia no cooperaria en la celebració de la Marxa

per la Dignitat, ja que no podia garantir la seguretat de les manifestants. Confrontades amb la impunitat d'aquests grups, l'organització de l'Orgull va decidir cancel·lar l'esdeveniment per por de posar en risc la vida de les manifestants.

D'aquesta manera, el govern va aconseguir el seu objectiu: aturar la celebració de la marxa però sense la taca d'haver-la prohibit. De fet, el discurs de l'executiu va fer un gir convenient i la retirada de la protecció policial es va vendre com la millor via per garantir la protecció de les manifestants perquè així no es manifestaven.

Tot i això, les organitzadores de l'Orgull van decidir lliurar una última batalla. El dia previst per a la celebració de la marxa, van fer volar un dron amb la bandera LGBTQ per sobre de la seu del Parlament, on hi havia una cinquantena de manifestants ultres, entre ells Vasadze, que van reaccionar indignats i amb estupefacció davant l'ofensiva, tirant pedres a l'aparell. A més, el mateix dia, una trentena d'activistes es van manifestar breument davant del Ministeri de l'Interior onejant pancartes on es demanava la dignitat per la comunitat LGBTQ a Geòrgia. Kvaratskhelia diu: "No volíem abandonar per complet l'espai públic. Volíem mostrar el rebuig davant l'actitud del govern".

Mariam Kvaratskhelia, com tantes altres, no defalleix. "La visibilització sempre arriba abans que l'acceptació", diu amb esperança. "Potser el 2019 no vam aconseguir-ho, però hem fet que la gent en parli, que es discuteixi a la televisió nacional i que surti als diaris". Ja al centre del debat social, el reconeixement de la comunitat LGBTQ a Geòrgia sembla arribar esglonadament, però amb la determinació de quedar-se. Tot gràcies a l'activisme, que, amb determinació i constància, intenta que la discriminació que pateix la comunitat LGBTQ es volatilitzi a Geòrgia. ●

Nova normalitat amb **més precarietat laboral a Portugal**

Les previsions més pessimistes apunten que enguany es duplicarà la taxa d'atur. Les grans empreses s'aprofiten d'una legislació favorable als acomiadaments que ja existia abans de la pandèmia de la COVID-19

Lucas Pacheco Campos i Tuíla Lins | @La_Directa
Lisboa

A Portugal, l'estat d'emergència de 45 dies per lluitar contra la COVID-19 va acabar a principis de maig. A partir d'aleshores es va iniciar un programa gradual d'obertura i una lenta represa d'activitats. Però el retorn a la *nova normalitat* amaga una realitat que ve d'abans: igual que a altres països europeus, la precarietat laboral ja estructural que patien les classes populars portugueses s'agreuja amb la crisi generada per la pandèmia.

La gestió del coronavirus del govern del primer ministre socialista, Antonio Costa, s'ha vist internacionalment com un exemple positiu. De fet, quan es compara amb països propers com l'Estat espanyol o Itàlia, sembla que va actuar amb més rapidesa i eficàcia en l'adopció de respostes necessàries per minimitzar els efectes del virus. Però si les mesures en l'àmbit sanitari semblen anar relativament bé, no és el mateix en el laboral: les polítiques adoptades no garanteixen la seguretat de les treballadores, ja marcades per una delicada inestabilitat, flexibilitat laboral i sous baixos des de fa anys. Això s'arrossega des de la crisi econòmica de 2008 i fins i tot abans, i no es pot deslligar de les mesures de tipus neoliberal que se'n van derivar.

L'executiu va controlar "la propagació de la pandèmia i la va mantenir a nivells que van evitar el col·lapse del sistema sanitari", explica Maria Natália Alves, professora de la Universitat de Lisboa. Tanmateix, el dèbil món laboral portuguès se n'ha vist molt ressentit, lamenta aquesta experta en sociologia del treball.

Els ERTO, també a Portugal

A mitjans de març, el govern va promulgar una mesura que va flexibilitzar i facilitar les normes perquè les empreses poguessin acomiadar temporalment a través de la suspensió de contractes. Segons dades oficials, més de 800.000 treballadores van quedar incloses en aquest règim fins a finals de maig.

A la pràctica, això va suposar una reducció aproximada d'un terç dels ingressos bruts de la

gent treballadora, que passava a rebre un 70% del salari a través de fons públics, mitjançant recursos de la Seguretat Social, i el 30% restant a través de l'empresariat. Fins al 14 de maig, almenys 109.000 companyies van recórrer a aquesta modalitat. Com a contrapartida teòrica a l'acomiadament temporal, les empreses es comprometien a garantir que no deixarien les seves empleades a l'atur definitivament.

Una altra política adoptada va ser la de suport d'emergència a treballadores autònomes. L'ajuda va ser inicialment de 438 euros mensuals durant un període de sis mesos, i la quantitat màxima segons els casos es va augmentar l'abril a 635 euros, al nivell del salari mínim interprofessional.

Però aquestes mesures no garanteixen les necessitats de les treballadores en les seves expres-

sions més diverses. Algunes dades de l'Institut de Treball i Formació Professional (IEFP) són preocupants. La taxa d'atur del país s'ha incrementat en un 29,5% des de febrer, i les perspectives més pessimistes del Banc de Portugal per al 2020 són que el nivell de desocupació acabi sent de l'11,7%, pràcticament el doble que l'any 2019 (6,5%).

"Malgrat que l'atur fins ara ha estat per sota" dels nivells que s'esperava, "el nombre sense precedents de treballadors acomiadats" en sectors com l'hostaleria, la restauració o el comerç fan preveure un "augment exponencial de l'atur si es confirmen els escenaris macroeconòmics més pessimistes", adverteix Alves.

"La culpa no és del virus"

Però hi ha una altra problemàtica d'arrel prèvia que afecta la realitat quotidiana de la classe treballadora portuguesa: la precarietat laboral. La conjuntura de crisi sanitària actual posa de manifest com aquesta perjudica amb més intensitat les classes populars i forma part d'un procés en curs des de fa dècades que està basat en la flexibilització, la pèrdua de drets i la inseguretat creixent.

Alves relaciona l'evolució de la crisi actual amb les dinàmiques precàries ja presents: "El patró d'especialització de l'economia basada en salaris baixos" o "creixement del sector turístic" fa que el cop econòmic de la pandèmia "augmenti les desigualtats socials". En aquest context, el clam de la Confederació General dels Treballadors Portuguesos (CGTP) no és casual: "La culpa no és del virus! La precarietat ja ve de lluny!".

Un dels elements estructurals d'aquesta precarietat és que la regulació per facilitar i flexibilitzar l'acomiadament ja existia. Des del març, l'únic que ha fet l'Estat portuguès ha estat una simplificació del procediment. Com en altres països, aquesta política ha suposat una salvaguarda per a les empreses: el pagament de gran part del sou de les empleades l'assumia l'Estat amb diner públic.

Les grans empreses hi surten guanyant

La regulació d'acomiadament temporal ha estat usada per les empreses que probablement en tenien

A més de 800.000 treballadores se'ls ha aplicat un expedient de regulació temporal d'ocupació, amb dades de finals de maig

L'ajuda d'emergència a les treballadores autònomes va ser inicialment de 438 euros mensuals per un període de sis mesos

Manifestació del Primer de Maig a Porto / ESTELA SILVA

menor necessitat. Un estudi de CGTP de mitjans de maig va assenyalar que el 53,5% de les companyies més grans del país -amb més de 250 treballadores- van afegir a aquesta mesura, però les empreses petites que s'hi van unir -amb menys de 50 empleades- eren només el 8,3%. Aquesta realitat fa que la suspensió dels contractes de treball comporti una interrupció dels drets laborals aconseguits històricament, cosa que reforça el règim de precarietat segons les necessitats de l'empresariat amb més poder i perjudica alhora les que segueixen treballant i ja estaven en situació precària. "La pandèmia empitjora d'una manera profunda i sobtada les desigualtats entre la societat portuguesa", valora Alves. Segons l'experta, les empleades que ja patien una situació de major vulnerabilitat "veuen encara més amenaçades" les seves condicions, igual que va passar en la crisi de 2008.

A inicis de maig, el Bloc d'Esquerra xifrava en 1.054 les denúncies per acomiadaments i abusos de diferents tipus comesos per empreses, una realitat que hauria pogut afectar unes 102.000 empleades de diverses maneres. El motiu principal de les denúncies feia referència a "empleats precaris" acomiadats. Però va afectar també treballadores en diferents tipus de condició: les primeres acomiadades foren les que es trobaven en període de proves, "totalment desprotegides". Un altre cas

El Bloc d'Esquerra xifra en 1.054 les denúncies per acomiadaments i abusos de diferents tipus comesos per empreses

"Caldrà veure si les mesures pal·liatives revertixen l'augment de desigualtats", apunta la professora Maria Natália Alves

van ser les autònomes, que van quedar-se sense feina per no tenir una base de drets emmarcada en la legislació laboral. Una altra casuística la van patir les treballadores subcontractades o empleades temporalment, "acomiadades en acabar-se el contracte o a vegades fins i tot abans, fora de la llei". Per últim, hi ha el cas de companyies que van aprofitar per "fer fora els treballadors abans d'acollir-se a la nova legislació d'acomiadament", una realitat que denota la seva desprotecció.

Dins del procés de flexibilització gradual, el govern ha presentat recentment l'anomenat Programa d'estabilització econòmica i social (PEES), pendent de ser validat pel Parlament, i que requereix l'aprovació d'un pressupost suplementari per al 2020 que es votarà a principis de juliol. Aquest pla comporta també una actualització del règim d'acomiadament temporal, que s'estendria fins al desembre amb certes modificacions.

"Queda veure si les mesures pal·liatives" plantejades pel govern portuguès i el pla d'ajuts europeu que negocia la Comissió Europea revertixen "l'augment de desigualtats que ja es produeix", remarca Alves. Amb tot, caldrà fer un seguiment intens d'aquest paquet de mesures per valorar si aporten un major grau de suport a les treballadores, tant a les que vivien en situació precària com a les que s'hi han vist abocades. ●

Karl Polanyi

LA NATURALEZA DEL FASCISMO

978-84-17870-01-0 | 256 pàgs. | 18 €

www.viruseditorial.net

ALTERNATIVES A LA POLICIA CONVENCIONAL

A Rojava s'ha implementat un sistema de seguretat que parteix de l'apoderament popular per evitar reproduir els rols d'opressió que caracteritzen els cossos policials

L'anàlisi de Ferran Domènech | @ferranmanlleu
Periodista del Centre d'Informació de Rojava

La idea de dissoldre els actuals estaments de la policia va agafant força en una part de l'opinió pública dels Estats Units. La mesura és vista com la solució definitiva a la violència racial sistèmica que exerceixen els cossos i les forces de seguretat i que recentment ha desencadenat una gran onada de protestes al país. El debat també ha arribat a casa nostra. Són molts els casos de violència policial que han sortit a la llum, amb el focus a diferents cossos policials. El darrer episodi, un jove que va patir fa un any i mig, a Sant Feliu Sasserra, les agressions físiques i verbals de caràcter racista per part de sis agents dels Mossos d'Esquadra.

Però es pot abolir la policia convencional? Quines alternatives hi ha als cossos de seguretat que coneixem? Al nord i l'est de Síria, el territori popularment conegut com a Rojava, trobem un exemple per imaginar alternatives a l'actual model policial. El sistema que s'ha implementat a la regió ha fet que, tot i no abolir pròpiament els cossos de seguretat, les polítiques en aquesta matèria parteixen d'uns pilars molt diferents: responsabilitat col·lectiva, treball a escala local i autonomia del moviment de dones.

“La nostra missió és protegir el poble, no volem reproduir el model d'estat en què la policia s'utilitza principalment per reprimir el poble. Evidentment, ens trobem amb dificultats. Algunes persones es posen un uniforme i pensen: ‘Ah, ara soc el cap’. Però nosaltres no ho acceptem”, explica Amin Saleh, responsable de l'Oficina de Seguretat Interior de l'Administració Autònoma del Nord i Est de Síria.

Les tasques de seguretat es realitzen des de diferents estructures.

L'origen de les HPC i les HPC-Jin es troba en els comitès de seguretat de cada comuna, que defensen barris i ciutats en cas de conflicte

Una d'elles són les Forces de Defensa Civil, conegudes col·lectivament com a HPC. Aquest moviment està format per voluntariat que participa en la defensa dels seus barris com una força local, fent tornos de guàrdia i intervenint en conflictes. Les HPC també actuen com a seguretat en esdeveniments públics com ara protestes i celebracions de dies festius i vigilen la majoria dels edificis públics.

Les HPC-Jin, la divisió de dones de les HPC, està formada majoritàriament per mares i àvies. Participen en totes les tasques generals de les HPC i procuren vigilar els edificis i les reunions dels consells i institucions de dones. A més, es considera que les HPC-Jin són més idònies per intervenir en les disputes domèstiques, en què una dona pot estar en una posició delicada o vulnerable. “Els homes no ens poden donar ordres ni intervenir en la nostra tasca. Si es produeix un problema, primer intentem resoldre'l internament; si això falla, portem el problema a la branca femenina de les Asayish”, explica Samira Hisen Mihemed, responsable de les HPC-Jin a la ciutat de Qamixlo.

L'origen de les HPC i les HPC-Jin es troba en els comitès de seguretat de cada comuna, que s'encarreguen de la defensa de barris i ciutats en cas de conflicte. Al municipi de Til Temir, amb una població d'unes 10.000 persones, prop d'un miler estan involucrades en les HPC. Durant els mesos de maig i juny, les HPC i HPC-Jin fan guàrdies per controlar els incendis provocats per cèl·lules dorments d'Estat Islàmic i les faccions amb el suport de Turquia.

A banda de les forces de seguretat populars, hi ha les Asayish, les forces de seguretat internes. El seu paper més visible és encarregar-se dels punts de control dins i fora de les ciutats, així com de la resposta general a incidents, inclosa la prevenció i la resposta als atacs de l'ISIS. També compten amb un servei d'intel·ligència, unitats antiterroristes, guàrdia de presons i unitats de control de trànsit. “Tothom ha d'assistir a formacions en resolució no-violenta de conflictes i teoria feminista abans que se li permeti tocar una pistola”, explica Saleh. A més, compten amb la branca Assayisha Jin, a la qual les dones poden recórrer directament en casos de violència masclista.

Si bé és cert que hi ha hagut casos de detencions arbitràries i d'ús inapropiat de la força, això no significa de cap manera un ús estructural de la violència per oprimir i intimidar. Les forces de seguretat de Rojava -reivindiquen- intenten garantir les necessitats bàsiques i la dignitat de les persones detingudes, i apliquen normes de reconciliació i restauració a través de retorns a les comunitats d'origen. L'enfocament, que busca ser més humà, inclou també els combatents de l'ISIS i les seves famílies. ●

La superproducció o la dificultat de vendre tota l'edició són problemes endèmics del món editorial / ARXIU

Llibres que esquiven la trinxadora

Ajustar les tirades, reduir les devolucions i apostar per la impressió a demanda millora la gestió d'estocs editorials i minimitza la destrucció d'exemplars

Luis Jiménez | @luisjimenezbcn

No tots els llibres presents a les llibreries es podran vendre, i una bona part dels que no siguin comprats, en poques setmanes, seran retornats i acabaran en magatzems per deixar espai a les següents novetats, que envelliran massa aviat i seguiran el mateix camí. Mantenir els llibres al magatzem té un cost econòmic per a les editorials i, un cop allà, es vendran més lentament o fins i tot cauran en oblit. Si l'edició no s'esgota en un lent degoteig, arribarà un dia en què l'editorial es plantejarà què fer amb els exemplars no venuts.

Encara que hi ha editorials que no destrueixen cap exemplar o s'hi resisteixen tant com poden, cada any, part dels llibres editats en anys anteriors acaben convertint-se en pasta de paper. Passats dos anys després de la publicació d'un llibre, la llei de

protecció intel·lectual permet a les editorials enviar a destruir els exemplars no venuts o també saldar-los, amb la qual cosa tindrien una nova oportunitat al costat dels llibres de segona mà en fires o mercats com el de les Glòries de Barcelona. En ambdós casos, s'ha de donar a l'autora l'opció de quedar-se els exemplars descartats.

Durant la seva carrera, l'escriptor Eduard Márquez ha rebut tres d'aquestes cartes. En un cas, "s'ha procedit a la destrucció al final d'uns contractes que no s'han renovat", comenta. En canvi, els altres dos, segons les notificacions rebudes, "perquè les vendes del títol de referència no han assolit els resultats desitjats" o perquè el títol en qüestió "ha experimentat una rotació comercial mínima". »

» Segons l'experiència de l'agent literària Ella Sher, la destrucció de llibres no venuts “passa amb alguna freqüència, però no és generalitzada”, i “depèn de molts factors i el més freqüent és quan s'han fet tirades molt altes i les vendes, desafortunadament, han sigut baixes”. Aquest cas “passa més sovint amb grups editorials grans”, pel fet que “editorials mitjanes o petites acostumen a ser cautes i prefereixen imprimir tirades baixes, seguides de reimpressions”, però puntualitza, tot seguit, que aquesta política d'ajustar tirades “també la practiquen editorials grans”.

Degut a la manca de dades, no és possible saber quants llibres s'envien a destrucció i en quines circumstàncies ho fan les editorials que hi recorren. Joan Sala, editor de Comanegra, vicepresident d'Editors.cat i membre de la junta del Gremi d'Editors, indica que “en cap de les estadístiques que conec” es pregunta per aquesta pràctica. Per la seva banda, Bernat Ruiz, editor d'Apostroph, ubicada a Muntanyola (Barcelona), explica que “la llei del llibre només estableix que s'ha d'informar sobre el codi ISBN” i complir amb el reglament de l'Agència Espanyola de l'ISBN informant quan queda descatolat i exhaurit.

Cicle de vida i devolucions

A l'Estat espanyol, els títols publicats “són bastant estables, amb lleugera tendència a la baixa”, explica Joan Sala, que els xifra en “uns 75.000, dels quals aproximadament 10.000 són en català”. I respecte a les tirades mitjanes, “van baixant, són d'uns 3.900 exemplars en castellà i de 1.700 en català”.

Segons l'informe sobre el Comerç Interior del Llibre del 2018, aquell any les devolucions van ser del 30,4%. En el cas de les petites editorials, van ser del 19,4%. Des de Pol·len Edicions, Aida Iglesias de Prada, Mar Carrera i Jordi Panyella indiquen que aquestes dades demostren que les editorials petites i mitjanes fan “millor la feina d'assegurar les tirades i no s'especula amb els llibres”. En el cas de Pol·len, “el percentatge de devolució és del 5%”. I critiquen que “hi ha edito-

Llibres al
magatzem de
Pagès Editors
/ DÀNAE QUIROZ

El percentatge mitjà de devolució de llibres no venuts a les editorials és del 30,4%, una xifra que baixa al 19,4% en el cas de les petites editorials

rials no independents que opten per inundar punts de venda amb grans piles de llibres”, i consideren que, “a part de ser un absurd ambiental, és un absurd econòmic al qual les editorials petites no volem entrar”.

El fet que “els llibres passen menys temps a les llibreries suposa un problema per a les editorials petites i mitjanes, que aporten una gran riquesa editorial”, explica Eulàlia Pagès, l'editora de Pagès Editors, de Lleida. Ho atribueix al fet que “els grans grups editorials tenen un ritme de nous títols molt elevat”.

La distribució també contribueix a escurçar el cicle del llibre, ja que “no viu de vendre llibres sinó de col·locar-los”, explica Bernat Ruiz, que ressalta el caràcter financer del negoci de la distribució “perquè necessita vendre més llibres que els que li retornen”. I destaca les semblances amb el negoci dels grans grups, que “també és financer”, donat que “fan centenars de títols i saben que alguns no funcionaran però els beneficis dels títols que aconsegueixen vendre compensen les pèrdues de la resta”.

Alternatives a la destrucció

Tot i ser una alternativa, cada cop se salden menys llibres. Un factor és que “un dels destins era la comercialització a l'Amèrica Llatina, on s'enviaven els excedents de les edicions”, explica Bernat Ruiz, i “actualment l'Amèrica Llatina és un mercat que ha anat madurant, el seu poder adquisitiu ha millorat i ha augmentat la producció pròpia”.

També existeix “la idea subjacent que destruir exemplars en lloc de saldar-los facilita que es produeixin noves edicions o reimpressions”, indica Ignasi Franch, periodista cultural. Tot i això, no tots els títols tornaran a reimprimir-se, ja que “fins i tot en els grans grups editorials on hi ha un doll constant d’aquests tipus de recuperacions, títols de referència en el seu àmbit poden estar dècades descatalogats i esperant una nova oportunitat”.

Les donacions poden ser una altra opció. En una de les cartes que va rebre Eduard Márquez, referint-se als exemplars que l’autor decidís no quedar-se, l’editorial especificava que intentarien “donar sortida a les existències que quedin mitjançant donacions a ONG i altres associacions sense ànim de lucre” i que, “en cas contrari, seran destruïts”.

Per últim, la modificació dels criteris de l’administració per atorgar subvencions podria ser una eina per reduir aquesta pràctica. Ignasi Moreta, editor de Fragmenta, considera que “s’hauria de tenir en compte si una editorial té com a pràctica habitual destruir llibres per penalitzar-la respecte a la que conserva els exemplars no venuts el màxim de temps possible”.

Gestió dels estocs

Les editorials independents desenvolupen les seves pròpies estratègies per reduir les devolucions i no recórrer a la destrucció d’exemplars. Per aconseguir-ho, és necessari ajustar les tirades, objectiu que Pol-len Edicions aconsegueix amb “campanyes de micromecenatge per editar els llibres”, que

La tecnologia permet superar el model de comercialització basat en la inundació dels punts de venda i ajuda les editorials independents a reduir la petjada ecològica

els permeten “ponderar o calcular millor les tirades”. A més, les xarxes socials “permeten identificar molt més on està el teu públic o la gent que creus que s’interessarà pels teus títols”.

També hi ha l’opció de treballar amb “les distribuïdores per establir descomptes en funció del nivell de vendes i de devolucions”, com explica Eulàlia Pagès, i que ho fa la seva editorial. Destaca que una part de les seves vendes són llibres de fons i “continuem fent presentacions encara que els llibres hagin sigut retirats i fem promocions per celebrar determinades efemèrides”. I, per últim, indica que “l’experiència acumulada ens permet ajustar molt els tiratges, tenint en compte aspectes com la temàtica, l’autor, la llengua o el preu”.

La impressió digital ha significat un pas important en aquesta direcció. Gràcies a aquesta tecnologia, “és possible mantenir un títol viu amb molt pocs exemplars en estoc”, descriu Bernat Ruiz. Ignasi Moreta explica que “la impressió digital té un preu unitari més elevat que l’edició òfset” i que “li serveix per a les reimpressions, que sovint cal fer amb tiratges curts, però no per a la primera edició”. Aquests equips van evolucionant i permeten aplicar la tècnica a “dimensions més grans, gramatges més elevats, i afegir noves aplicacions, com imprimir sobres o *packaging*”, comenta Eulàlia Pagès.

Actualment, la tecnologia possibilita superar el model de venda de llibres basat en la inundació dels punts de venda i facilita a les editorials independents ajustar costos, reduir la petjada ecològica i enfortir llaços amb la seva comunitat lectora i les llibreries, assegurant una diversitat editorial imprescindible avui en dia. També cal desenvolupar “polítiques d’autor que no es basin exclusivament en la rendibilitat econòmica a curt termini”, basades en el “compromís ferm i durador” entre editorials i escriptores “per protegir i potenciar les seves respectives trajectòries creatives i professionals”, reivindica Eduard Márquez. Fer-ho amb criteris que “busquin la pervivència a llarg termini dels fons editorials i de les obres que els formen”, a més de permetre reduir el nombre d’exemplars que es destrueixen, evitaria una “cultura sense llibres de fons”. ●

malalletra

Relat d'un pintallavis a l'ombra

El relat de Maria Ferotge | @DolcaFeraQ

Des de l'habitació on havia redactat aquell polèmic discurs, l'esquelet dels pètals d'un roser lluïa considerablement malmès per l'abandó. Més enllà, les copes dels plataners i la fressa de vianants i vehicles la feien conscient que vivia en un dels punts més emblemàtics d'una ciutat situada entre el caos i la desesperació. Al fons podia veure un bocí d'un mar replet de tragèdies humanes, castigat per plàstics i enormes vaixells que, al seu pas, ho embrutaven tot.

Havia tornat unes hores abans, després d'un viatge farcit de conferències i d'actes de campanya fins on arriben els marges fronterers d'un territori que l'arrelava. Va sortir un moment al balcó amb el barnús i les sabatilles d'estar per casa, i es va recolzar a la barana per contemplar l'entorn i aprofitar la calma d'una nit en què no es veien les estrelles. Va prémer fort la tassa calenta en cerca d'una escalfor fugaç i, en relaxar-se, va adonar-se del cansament acumulat al llarg del dia.

Va tornar a l'interior del domicili i va observar que, a l'escriptori, encara hi tenia una pila de correspondència per revisar. Hi va donar un cop d'ull: la majoria eren factures i publicitat. Les va estripar sense descobrir-ne el contingut, fins que, entre elles, va localitzar-ne una sense remitent ni segell. Va assegurar-se a la butaca i, en obrir el sobre, va comprovar el que semblava una carta personal escrita a mà, carregada d'una olor desconcertant:

"Abans que et preguntis per què t'escric, vull respondre't que no vull res de tu. Ni els teus diners ni el teu consol. Només vull que per primer i darrer cop m'escoltis. Després d'això, hauré marxat de la teva vida per sempre.

Ens vam conèixer fa molts anys. Desprenies humilitat, valors, il·lusió i dolçor en tot allò que realitzaves. Tothom volia ser a prop teu, i jo vaig ser una d'elles. Després d'aquella primera nit, ràpidament em vaig enamorar, i tu em vas dir que també. Vaig creure en tu, vaig confiar en totes les promeses que ens fèiem mirant-nos als ulls i, durant uns mesos, tot va ser meravellós; fins que la meua situació de persona que no disposava d'uns papers en regla es va fer cada cop més insostenible.

/ BERNAT VELO
@velostudio_illustration

Sobrevivia gràcies a una feina mal pagada netejant habitacions d'hotels, fins que un dia, inesperadament, van anunciar-me que no em necessitaven més. Estàvem en plena crisi econòmica i vaig moure cel i terra en cerca d'una feina que es resistia a anar a parar a les meves mans brunes.

Et vaig voler explicar el meu neguit, però cada cop que ho intentava, sentia vergonya i sempre semblava que al teu voltant passaven coses més importants. Tu que ho tenies tot, com voldries ser a prop d'algú com jo, que no tenia absolutament res? Quan ens vam acomiadar aquell matí, que sumaven aquells dies i nits fabuloses, et vaig dir que romandria un temps fora, sense ni tan sols esmentar-te que si creuava la frontera, possiblement em seria gairebé impossible tornar. Estaves tan ocupada en la nova feina i en les teves causes que semblaves inconscient de tot allò que em passava.

Quan vaig marxar a l'altra banda de l'oceà, vaig tornar a sentir-me valorada i vaig poder establir-me laboralment. Però la calma es va veure trastocada quan una empresa estrangera va comprar la vall sencera per espoliar-la, tot expulsant les que l'habitàvem.

Desproveïda de paisatge, no tenia on anar. Sabia que el retorn amb les butxaques buides no seria fàcil. Aleshores vaig decidir jugar-m'ho tot, d'un cop i prou, i lliurar el meu sexe a canvi dels diners del viatge.

Just avui fa una setmana que he tornat i aquesta nit començo a exercir a la ciutat. T'anava a trucar, però, de sobte, m'he aturat quan he vist el teu nom en un diari, al costat de qui criminalitza les que s'intenten guanyar la vida com jo.

Sé que és massa tard per explicar-te el motiu dels meus silencis, però ara ja no callaré més. Només et demano que no em jutgis ni em qüestionis, tu que has venut a un preu massa baix el teu pensament".

Quan va acabar de llegir la carta, va canviar el barnús per una caçadora i va recuperar la bicicleta plena de pols. De moment, va decidir no enviar el redactat. Aquella nit podaria el seu propi roser i pedalejaria sense fre en cerca d'uns valors oblidats a cop de bitllet i de ploma. ●

ressenyες

Contra tota autoritat

Josep Pimentel | @josep_pimentel

Després de nou anys de silenci discogràfic, el raper badaloní Kronstadt acaba de publicar el seu darrer treball: *Antipoder*. Hip-hop combatiu i contra tota autoritat amb molts elements autobiogràfics, amb molta lírica i amb molt sentiment. La promoció d'aquest disc arrenca amb el tema "Mirando las estrellas", un homenatge a totes aquelles persones que van marxar i que encara es mantenen vives als nostres cors.

En una de les primeres cançons, Kronstadt ens explica com va cre-

ar el seu projecte de hip-hop treballant en una fàbrica molt sorollosa. També hi ha una altra cançó que es titula "Siempre", que és un acte polític sobre l'amistat i la cura de les persones estimades. També parla de l'amor cap a les filles. Hi ha antimilitarisme, antipoder, solidaritat i molta, molta lluita.

Kronstadt ens toca l'ànima i fa que la sinceritat de les lletres i els missatges directes ens arribin ben endins i ens remoguin la consciència. És un disc complet, equilibrat i reflexiu. Un cant a la vida i a la rebel·lia. ●

MÚSICA
Kronstadt
Antipoder, 2020
Hip-Hop Música

Caça de bruixes, privatitzacions i capitalisme: una relació pendent d'estudi

LLIBRE
Bruixes, caça de bruixes i dones
Silvia Federici
Tigre de Paper
108 pàgines

Isabel Benítez | @jerborejuo

Ens arriba una nova compilació d'articles de la feminista italiana. En aquesta ocasió, al caliu de l'èxit editorial de *Caliban i la bruixa*, es recuperen un seguit de peces d'interès irregular al voltant de les tesis d'aquella obra: una cançó popular danesa, un esborrany del pròleg de *Caliban* i els textos d'algunes conferències.

Sense fer-ne esment i amb escàs èxit, l'autora respon les crítiques que van assenyalar la feblesa historiogràfica del lligam directe entre la caça de bruixes i la privatització de les terres comunals a l'albir de l'edat moderna i el seu correlat contemporani als països africans sotmesos als programes d'ajustament capitalista. En termes molt genèrics i amb alguna referència nova, matisa l'abast del que encara continua sent únicament una suggerent hipòtesi de recerca. Com l'autora anuncia a la introducció: roman pendent una tasca d'investigació més exhaustiva sobre els feminicidis i els processos d'acumulació del capital. ●

xes i la privatització de les terres comunals a l'albir de l'edat moderna i el seu correlat contemporani als països africans sotmesos als programes d'ajustament capitalista. En termes molt genèrics i amb alguna referència nova, matisa l'abast del que encara continua sent únicament una suggerent hipòtesi de recerca. Com l'autora anuncia a la introducció: roman pendent una tasca d'investigació més exhaustiva sobre els feminicidis i els processos d'acumulació del capital. ●

(FES!!OC)

CUIDEM LA MÚSICA, CUIDEM-NOS

EL FESTIVAL ENGUANY ÉS UN ACTE SOLIDARI AMB LES PERSONES TREBALLADORES DE LA MÚSICA: ARTISTES I PERSONAL TÈCNIC

TRIA LA TEUA ENTRADA ACTIVISTA A 12 O 24€

col·labora!

WWW.FESLLOC.COM

ORGANITZA:

ASSOCIACIÓ FESLLOC

COORDINEN:

escola valenciana FEDERACIÓ D'ASSOCIACIONS PER LA LLENGUA

RaB

Ajuntament de Benlloc

AMB EL SUPORT DE:

GENERALITAT VALENCIANA
Conselleria d'Educació, Cultura i Esport

INSTITUT VALENCIÀ DE CULTURA

SEMPRE TEUA
La teua llengua

Institut d'Estudis Catalans

DIPUTACIÓ D'CASTELLÓ

Castellón
SPAIN *Ejército Carlos III*

/ KIGALI
GENOCIDE
MEMORIAL
@Kigali_Memorial

**Freddy
Mutanguha,**
supervivent al
genocidi de Ruanda

“Els genocidis es poden preveure perquè sempre hi ha algun senyal”

Àlex Romaguera | @AlexRomaguera

Tenia divuit anys quan van començar les massacres. Era l'abril de 1994, i de la seva família, només ell i la seva germana Rosette van sobreviure. La resta –els pares i quatre germanes més– van morir a mans de la Interahamwe, les milícies hutus. “Arran d'anys d'enfrontaments entre les dues ètnies a Burundi i a l'interior de Ruanda, aquelles matances contra els tutsis havien de suposar la solució final”. Rememora un genocidi que, en tan sols cinc mesos, va provocar la desaparició de 800.000 persones –la majoria tutsis assassinades amb matxets i altres armes blanques– i dos milions de desplaçades. Gràcies a l'Associació d'Estudiants Supervivents del Genocidi (AERG), que va fundar amb altres orfes, va poder elaborar el dol. Aquest procés el va dur a Aegis Trust, l'entitat encarregada del memorial del genocidi de Kigali i de la qual avui és director. Mutanguha recorre el món donant conferències i també treballa en plans de prevenció que ajuden a tancar ferides i faciliten un marc de convivència a l'estat centreafricà.

Com es va gestar l'odi contra la comunitat tutsi?

Els tutsis portàvem més de cinquanta anys discriminats. Estàvem exclosos de la majoria d'escoles, no podíem exercir de metges ni advocats, treballar a l'administració o desenvolupar qualsevol activitat econòmica. Però el pitjor era la deshumanització, de la qual era impossible escapar, ja que en el document d'identitat figurava la nostra ètnia.

Què recordes de les massacres de 1994?

La Radiotelevisió Lliure dels Mil Turons (RTLM), dirigida per les faccions hutus més extremes, feia mesos que arengava la Interahamwe -milícia hutu- a perseguir la minoria tutsi fent circular la mentida que preparàvem atacs contra ells. La nit del 13 d'abril, una d'aquestes milícies va entrar a Kibuye i es va endur tota la meva família. Només em vaig salvar jo i la meva germana Rosette.

Coneixies els assassins?

Sí, els caps de la milícia eren Benoit, un veí que havia ajudat els pares perquè anéssim a l'escola, i Kanani, antic alumne de la meva mare. El dia abans, i potser tement la massacre, ella va advertir-me que, si passava alguna cosa, havia de ser fort. Cada any, el mes d'abril, em tornen els malsons.

Has pogut perdonar els botxins?

El perdó és un viatge ple d'interrogants, en el qual acabes descobrint que perdones per tu i els teus éssers estimats. Es tracta de buidar la ira i viure-ho com un procés de sanació i autoestima.

S'ha avançat suficient en la recerca de la veritat?

Saber la veritat és complicat, però almenys els autors van admetre davant del tribunal gacaca les atrocitats que havien comès i que, si tallaven el coll als veïns, era perquè estaven convençuts que complien amb el seu deure. Gacaca és un referent de justícia comunitària, ja que combina diferents

mètodes de resolució de conflictes. Des d'aleshores, la veritat ha esdevingut un principi compartit per tots els ruandesos.

Les supervivents heu rebut l'ajuda necessària?

Hem comptat amb la Comissió d'Unitat i Reconciliació i els memorials del genocidi, on se celebren nombrosos actes de memòria. Després, algunes entitats organitzen l'Akagoroba k'ababyeyi, una vetllada en què víctimes i victimaris ens reunim per parlar del passat, la criança i els reptes de la comunitat.

Són importants aquestes trobades?

Eviten que tornin els recels i permeten als botxins comprometre's amb la benevolència i la humanitat. Així és com recuperem la confiança i podem impulsar projectes tan importants com el cohabitatge entre membres de les diferents ètnies.

Ja no es donen les condicions per a un altre genocidi?

Sí i no. Ruanda ha progressat en matèria de perdó i seguretat, però encara hi ha un reducte de negacionistes que, si tinguessin l'ocasió, cridarien a cometre noves matances, de les quals hem après que es poden preveure perquè sempre hi ha algun senyal.

La comunitat internacional hauria d'assumir la culpa d'haver-se desentès del genocidi?

Ho hauria de fer, però abans ha de reconèixer l'error que va significar l'esclavitud i el saqueig dels nostres recursos durant la colonització. Malauradament, no han adoptat cap mesura concreta.

El cas de Ruanda pot servir per a altres contextos on s'han viscut conflictes similars?

Amb aquesta idea actuem al Sudan del Sud, Kènia o la República Centreafricana. Allà utilitzem la narració de contes i testimonis de persones resilients que promouen l'empatia, la compassió i el pensament crític. ●